

Η ΓΥΝΗ ΕΝ ΤΩ ΔΙΚΑΙΩ¹

Τὸ θέμα, ἐφ' οὗ βραχεῖαν μελέτην μου τολμῶ νὰ ἀνακοινώσω ὑμῖν τὴν ἐσπέραν ταύτην τυγχάνει βεβαίως πολλῷ ἀνώτερον τῶν ἐμῶν δυνάμεων, καὶ διότι οὐδεὶς παρ' ἡμῖν ἔτι, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον γινώσκω, εἰδικῶς περὶ τούτου ἐπραγματούθη καὶ διότι ἡ σπουδὴ αὐτοῦ δεῖται ἐρευνητοῦ, δυναμένου νὰ διέρχεται εὐχερῶς καὶ τὰς μᾶλλον πεπαλιωμένους καὶ ἀσκαφεῖς τοῦ δικαίου σελίδας καὶ συνάγῃ ἐξ αὐτῶν συμπεράσματα θετικὰ καὶ ἀσφαλῆ.

Νομίζω ὅμως, ὅτι ἀναγνωρίζων τὴν ἀδυναμίαν μου καὶ ὁμολογῶν πρῶτος ἐγὼ τὸ ἀτελές τοῦ ἔργου μου, δικαιοῦμαι νὰ συστήσω αὐτὸ εἰς τὴν ὅσον ἔνεστιν ἐπιεικῇ κρίσιν ὑμῶν. Ὑπάρχουσιν ἐργάται ἀπλοῖ, ὑπάρχουσι καὶ ἀριστοτέχναι· κατατάσσων ἐμαυτὸν εἰς τὴν τάξιν τῶν πρώτων, ἀναμένω νὰ διδαχθῶ ἀπὸ τὴν τελειότητα τῆς ἐργασίας ἄλλων, ἐχόντων τὸ εὐτύχημα ν' ἀνήκωσιν εἰς τὴν ἀρχιάν τάξιν τῶν δευτέρων.

Ἡ γυνὴ ἐθεωρήθη ὡς ἠθικῶς ἔνιστον πρὸς τὸν ἄνδρα. Ἐν πάσῃ ἐποχῇ καὶ παρὰ παντὶ λαῷ ἡ κατάστασις αὐτῆς ὑπῆρξεν ἄλλοίᾳ τῆς τοῦ ἀνδρός. Καὶ ὅτε μὲν αὕτη ἀποτελεῖ μέρος τῆς παρουσίας τοῦ ἀνδρός, ὡς οἱ δοῦλοι καὶ τὰ κτήνη, ὅτε δὲ παρίσταται σύντροφος τούτου καὶ βοηθὸς ἐν τῷ οἴκῳ, ὑποκειμένη εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἢ τὴν κηδεμονίαν.

Τὸ φύλον, τὸ ὅποιον, κολακεύοντες τὴν ἰσχυροτέραν αὐτοῦ φιλοδοξίαν, ἀποκαλοῦμεν ὠραῖον, ἀνεγνώρισαν πάντες οἱ αἰῶνες, ὅποιαδῆποτε ἂν ὑπῆρξεν ἡ μορφή καὶ ὁ πολιτισμὸς τῆς κοινωνίας, ὡς τὸ ἀσθενές φύλον, καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τοιαύτης πεποιθήσεως ὁ νόμος καθώριζε τὰ δικαιώματα αὐτοῦ.

Ἄλλ' ἡ τοιαύτη διαφορὰ εἶνε πραγματικὴ; Ἡ γυνὴ εἶνε δημιουργήμα ἀτελέστερον τοῦ ἀνδρός ἢ ὁ ἀνὴρ, τυχὼν ἐκ φύσεως τοῦ προνομίου τῆς ἰσχύος, ἐπέβληθη εἰς τὸν ἀσθενέστερον καὶ ἐρρύθμισέ κατὰ τὸ ἴδιον συμφέρον τὰ τῆς τύχης τούτου;

Ἄν δύναται τις νὰ παράσχη πίστιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, ὁ Θεὸς πλάσας τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἄνδρα ἐπλάσεν. Ἡ γυνὴ εἶνε προϊόν μεταγενεστέρας πείρας, δῶρον ἀλεξιτήριον τῆς πλήξεως, τὴν ὁποίαν ὁ πρῶτος ἀνὴρ ἠσθάνθη μέσῳ τῆς ἀφώνου φύσεως, προσφέρθην αὐτῷ διὰ μικρᾶς τινὸς τῶν πλευρῶν τοῦ τροπολογίας. Οὕτως ἡ γυνὴ ἐπλάσθη

¹ Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Συλλόγῳ τὸν Μάρτιον 1885.

διὰ τὸν ἄνδρα, ὅπως χρησιμεύῃ εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, ὅπως διασκεδάζῃ τὴν μελαγχολίαν του, ὑπηρετῇ τὰς ὀρέξεις του καὶ συνεπῶς ὑπόκειται τῇ ἐξουσίᾳ του. Ἀλλ' ὀλίγων βεβαίως ἡ εὐλάβεια ἐξικνεῖται σήμερον μέχρι τῶν Ἀγίων Γραφῶν καὶ ἤθελον ἴσως εὖρει πολλῶ πλείονας δίδοντας πίστιν εἰς τὰ πορίσματα τῆς φυσιολογίας καὶ ἀνατομίας. Οἱ περὶ τοὺς δύο τούτους τῆς ἐπιστήμης κλάδους εἰδικοί, εὕρισκουσιν ἐν πολλοῖς ἀνόμοιον τὸν σωματικὸν τῆς γυναικὸς ὀργανισμόν πρὸς τὸν τοῦ ἀνδρός· ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρὸ παντὸς δύναται νὰ κριθῇ προσοχῆς ἄξιον εἶναι, ὅτι ἡ τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ ἀνδρός ποσότης τυγχάνει κατὰ τι ὑπερτέρα ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἡ τῆς γυναικὸς κεφαλὴ ἐγκλείει. Εἰ καὶ δὲν ἀνήκῃ ἐμοὶ νὰ ἐξετάσω κατὰ πόσον τὸ μέτρον τῆς διανοητικῆς ἰσχύος ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς τὸ μέτρον τοῦ ἐγκεφάλου, ὅπωςδῆποτε ὁμως τὸ φαινόμενον τοῦτο ἄγει τινὰ καὶ ἄκοντα εἰς τὸ νὰ παραδεχθῇ τοιαύτην ὑπόθεσιν ὡς μὴ ὅλως ἀνυπόστατον, ὅποταν μάλιστα ἀναλογισθῇ, ὅτι καὶ αὐτῶν τῶν σωφρονιστῆρων ὁδόντων στερεῖται ἡ γυνή.

Ἐν τούτοις ἐγὼ οὐδόλως ἤθελον διστάσει νὰ παραδεχθῶ ἀπόλυτον μεταξὺ τῶν δύο φύλων ἰσότητα, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἠθικὰς αὐτῶν δυνάμεις, ἂν μὴ ἐκινδύνευον νὰ θεωρηθῶ εἰς ἄκρον φαντατικὸς τῶν ἀδυνάτων προστάτης. Ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει καὶ μὲ ὅποιονδῆποτε κίνδυνον, τολμῶ νὰ μὴ ἀποκρύψω, ὅτι λόγον τῆς ὑπαρχούσης διαφορᾶς, ἂν ὑπάρχῃ, δὲν δύναμαι ν' ἀνεύρω ἕτερον, εἰμὴ, ὅτι καὶ ὁ προσρισμός τῆς γυναικὸς ἐν τῷ κόσμῳ τυγχάνει ὅλως διάφορος ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ὁ ἀνὴρ κέκληται νὰ ἐκπληρώσῃ. Νομίζω δέ, ὅτι καὶ ὁ νόμος, εἴτε γραπτὸς εἴτε ἄγραφος, ἐπὶ τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ ἰδίου ἐκάστου τῶν φύλων προσρισμοῦ ἐρείδεται μᾶλλον, διάκρισιν ποιούμενος μεταξὺ δικαιωμάτων τοῦ ἀνδρός καὶ δικαιωμάτων τῆς γυναικὸς ἢ μὴ θεωρῶν ταύτην πρόσωπον, ἀλλὰ πρᾶγμα.

Ὑπῆρξεν ἐποχὴ, καθ' ἣν οὐδεὶς κανὼν, οὐδεμία σύμβασις ἐρρύθμιζε τὰς μεταξὺ ἀνδρός καὶ γυναικὸς σχέσεις, καθ' ἣν ὁ τύπος τῆς οἰκογενείας ἡγνοεῖτο, καὶ ἡ συμβίωσις τῶν ἀνθρώπων πρὸς οὐδένα ἠθικὸν ἀφώρα σκοπόν, ἀλλ' ὁ ὁδηγὼν ἕκαστον νόμος ἦσαν τὰ ἴδια αὐτοῦ ἔμφυτα καὶ αἱ ἴδιαι ὁρμαί. Αἱ γυναῖκες ἀπετέλουν κοινὸν πάντων κτῆμα καὶ τὰ τέκνα των ἐκείνον ὡς ἴδιον ἀνεγνώριζον πατέρα, πρὸς ὃν ἐτύγχανον μᾶλλον ὁμοιάζοντα.

Κατὰ τὴν προϊστορικὴν ταύτην ἐποχὴν, ἡ τῆς γυναικὸς κατάστασις μικρὸν πρὸς τὴν τοῦ ἀνδρός παραλλάσει. Ἀπηλλαγμένη ἡ γυνὴ πάσης ἀνωτέρας βουλήσεως, κτῆμα ἀλλὰ καὶ κυρία πάντων τῶν περὶ αὐτὴν ἀνδρῶν, συμβουλευέται αὐτοῖς περὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων καὶ μετέχει τῶν ἔργων των, οὐδὲ εἰς αὐτοὺς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας ἀπολείπομένη τούτων.

Τὴν κτηνώδη ταύτην τῆς κοινωνίας περίοδον διαδέχεται ἐκείνη, καθ'

ἦν ἡ οἰκογένεια μορφοῦται καὶ ὁ ἀνὴρ ἀποβαίνει κύριος ἐν αὐτῇ. Οὐδενὸς πολιτικοῦ θεσμοῦ ὑφισταμένου, ἐκάστη οἰκογένεια ὑπὸ ἰδίων διέπεται νόμων. Εἰς χεῖρας τοῦ ἀνδρὸς πᾶσα περιέρχεται ἐξουσία. Οὗτος καθίσταται νομοθέτης, δικαστής, ἱερεὺς, ἄρχων· ἐνώπιον τῆς παντοδυναμίας του ἡ τῆς γυναικὸς προσωπικότης ἐκλείπει, καὶ ἡ σύζυγος, τὰ τέκνα, οἱ δοῦλοι εἰσὶν ἐξ ἴσου στοιχεῖα τῆς τοῦ συζύγου, πατρὸς καὶ κυρίου παρουσίας. Ὁ γάμος φέρει χαρακτηῖρα συναλλάγματος ἀγοραπωλησίας, τοῦ ἀνδρὸς καταβάλλοντος τὸ τίμημα εἰς τὸν πατέρα τῆς κόρης, ἣτις μέλλει νὰ συζευχθῇ αὐτῷ. Οὐδόλως δὲ στερεῖται ὁ ἀγοραστής τοῦ δικαιώματος τῆς μεταπωλήσεως, ἀλλ' ἐν πάσῃ στιγμῇ δύναται νὰ ἐκποιήσῃ τὴν ἀγορασθεῖσαν ὅπως τῷ χρησιμεύσῃ ὡς σύζυγος, μεθ' ὅσης εὐκολίας ἀπαλλάσσεται ἡμιφθαρέντος τεύους, ἅμα τύχῃ εὐτελοῦς τίνος τιμήματος. Ἡ γυνὴ θεωρεῖται μηχανὴ πρὸς τεκνοποιεῖν καὶ ὡς γνώμων τοῦ πλούτου ἐκάστου ἀνδρὸς χρησιμεύει ἢ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ποσότης τοιούτων μηχανῶν. Ἐν τούτοις μεταξὺ τῶν πολλῶν μία θεωρεῖται σύζυγος νόμιμος καὶ ταύτῃ αἱ λοιπαὶ καθήκον ἔχουσι νὰ ὑπηρετῶσι καὶ ὑπακούωσιν· εἰς τὸν κύκλον δὲ τῶν ὀφειλομένων ὑπηρεσιῶν ἀνήκει καὶ τὸ μετὰ τοῦ συζύγου αὐτῆς τεκνοποιεῖν, θεωρουμένης μητρὸς ὅλων τῶν προϊόντων τῆς πολυτίμου ταύτης ὑπηρεσίας. Μὴ ἔχουσα προσωπικότητα ἡ γυνή, οὐδὲν ν' ἀποκτήσῃ δύναται, ἀλλὰ τὸν παντῖον περιέρχεται μετὰ τῶν λοιπῶν τοῦ ἀνδρὸς κτημάτων τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ.

Κατόπιν ἀθροίσματα οἰκογενειῶν συνιστῶσι τὰς φυλάς καὶ ὁ κυβερνῶν τὴν οἰκογένειαν θεσμὸς χρησιμεύει ὡς τύπος πολιτεύματος διέποντος ἐκάστην φυλὴν. Τότε ἡ τῆς γυναικὸς κατάστασις μεταβάλλεται ἐπὶ τὰ βελτίω. Ἀνωθεν πάσης ἐπιγείου ἐξουσίας, ἴστανται οἱ νόμοι τοῦ Θεοῦ. Ἐν τοῖς βιβλίοις τῆς θρησκείας περιέχεται τὸ δίκαιον, ἐν αὐτοῖς κανονίζονται αἱ ἰδιωτικαὶ καὶ δημόσιαι τῶν ἀτόμων σχέσεις καὶ ἀναγράφεται τὸ σύστημα τῆς κατὰ τοῦ ἐγκληματίου ποινῆς. Ὁ πατὴρ τῆς οἰκογενείας ἀπόλλυσι τὴν ὑπερτάτην ἐν αὐτῇ ἐξουσίαν εἰς ἀνωτέραν ὑποτασσόμενος βούλησιν, ἣτις εἶναι ἡ τοῦ πατρὸς τῆς φυλῆς, τοῦ μονάρχου. Ὅ,τι ὁ πατὴρ ἦτο ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ἀποβαίνει ὁ μονάρχης ἐν τῇ φυλῇ, πᾶσαν συγκεντρῶν ἐν ἑαυτῷ ἐξουσίαν καὶ ἀνευθύνως τὴν δικαιοσύνην διαχειριζόμενος. Ἡ γυνὴ ἀποσεῖει τὸ ἀπόλυτον τοῦ πατρὸς καὶ συζύγου κράτος, ὁ δὲ νόμος ὀρίζει καθήκοντα πρὸς αὐτήν, ὧν ὁ πατριάρχης ἐπιπύρει τῶν Θεῶν τὴν ἀράν. Ὁ γάμος, καίτοι σύμβασις ἀγορᾶς καὶ πωλήσεως ἔτι διαμένων προσλαμβάνει ἠθικὸν τι κύρος, προστατευόμενος ὑπὸ τῶν θείων κανόνων, οἵτινες καὶ περὶ τῶν μᾶλλον ἀποκρύφων μεταξὺ τῶν συζύγων σχέσεων περιλαμβάνουσιν. Ὁ ἀνὴρ ὀφείλει πίστιν καὶ ἀφροσύνην τῇ ἰδίᾳ γυναικί, ἀλλὰ τὰ καθήκοντα ταῦτα οὐδόλως ἔχουσιν, ἣν σήμερον ἐννοοῦν. Τὸ ὠραῖον παρίσταται ὑπὸ πολλὰς καὶ διαφόρους ἐν τῷ προσώπῳ τῆς

γυναικὸς ὄψαις, ὁ δὲ ἀνθρώπινος νόμος ἀποφεύγων νὰ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν νόμον τῆς φύσεως, παρέχει τῷ ἀνδρὶ τὴν ἐλευθερίαν, ἵνα μεθ' ὧσων δὴποτε γυναικῶν ἀπολαμβάνει τὰς ἡδύτητας τῆς ἐρωτικῆς ἐξάψεως, ἀρκεῖ νὰ ἀγκιστρῇ, σέβηται καὶ τιμᾷ τὴν νόμιμον αὐτοῦ σύζυγον καὶ μὴ ἀποστρεφῇ ταύτην παντὸς ὅτι ὁ δεσμός τοῦ γάμου τῇ ἐπιτρέπει νὰ ἀπαιτῇ.

Λυομένου τοῦ γάμου θανάτωτοῦ ἀνδρός, ἡ χήρα προστατεύεται ὑπὸ τοῦ νόμου, μὴ παρέχοντος τὴν ἀπόκτησιν τῆς κληρονομίας εἰς τοὺς ἄρρενας κληρονόμους τοῦ ἐκλιπόντος, εἰμὴ ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς περιθάλψεως καὶ προστασίας τῆς ἐπιζώσης συζύγου αὐτοῦ, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον προβαίνων ὁ νόμος ἐπιτρέπει εἰς τὴν γυναῖκα τὴν κτῆσιν ἰδίᾳς περιουσίας, τὴν ὁποίαν πειρᾶται ν' ἀσφαλίσῃ κατὰ πάσης ἐνδεχομένης ἀπωλείας ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ συζύγου, ἐπέρχεται δὲ χρόνος, καθ' ὃν καὶ μερίδα ἐν τῇ κληρονομίᾳ τοῦ θανόντος δικαιούται ν' ἀπαιτῇ ἡ χήρα αὐτοῦ, ὁ δὲ γάμος τύπῳ μόνον εἶναι ἀγοραπωλησία.

Οὕτω, τῇ περὶ τῶν αἰώνων, ἡ γυνὴ χειραφετούμενη, τείνει νὰ τύχῃ ἴσων τῷ ἀνδρὶ δικαιωμάτων ἐν τοῖς κειμένοις τοῦ ἀστυχοῦ δικαίου. Ἐν Ἑλλάδι, ἀπὸ τῶν Ὀμηρικῶν ἔτι χρόνων, ἡ γυνὴ κατέχει βαθμίδα πολλὰ ἀνωτέραν ἐκείνης, ἐφ' ἧς παρὰ τοῖς λοιποῖς τῆς Ἀνατολῆς λαοῖς ἵσταται. Ὁ ἀνὴρ τιμᾷ καὶ σέβεται αὐτήν· διαμφισβητῶν μιᾶς ὥραίης γυναικὸς τὴν κατοχήν, ῥίπτεται μετὰ λύσσης εἰς τὸν χαλεπώτερον τῶν ἀγῶνων καὶ ὑφίσταται τὰς ἐσχάτας τῶν θυσιῶν. Ὁ δεσμός τοῦ γάμου παρίσταται μὲν ὡς ἀγοραπωλησία καὶ αἱ παρθένοι καλοῦνται ἀλφεσίβοιαι, ὡς προσπορίζουσαι εἰς τοὺς πατέρας αὐτῶν βόας, τίμημα τῆς παρθενίας τῶν, οὐχ' ἥττον ὁμῶς ἡ καθιέρωσις τῆς μονογαμίας προσδίδει ἠθικὴν ἰσχὺν οὐ μικράν εἰς τὸν θεσμόν τῆς οἰκογενείας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ γυνὴ ἀποβαίνει ἀντικείμενον στοργῆς καὶ ἀφοσιώσεως. Ὁ Ἀχιλλεὺς θεωρεῖ ἄφρονά τὸν ἀνδρὰ ἐκεῖνον, ὅστις δὲν τιμᾷ τὴν ἰδίαν γυναῖκα, ὁ δὲ Ὀδυσσεὺς οὐδὲν εὐρίσκει πολυτιμώτερον τῆς ἐν γάμῳ ἐνώσεως, ὅπότεν παρακολουθῶσιν αὐτῇ ὁμόνοια καὶ ἔρως ἀμοιβαῖος.

Ἐν Ἀθήναις δύο τάξεις γυναικῶν ὑπάρχουσιν. Αἱ γυναῖκες τοῦ οἴκου καὶ αἱ ἐταῖραι. Ἐκεῖναι μὲν εἰς διαρκὴ ὑπόκεινται κηδεμονίᾳ, εἴτε τοῦ πατρὸς εἴτε τοῦ συζύγου, εἰς πᾶν τῆς ἡλικίας αὐτῶν ὅριον, ἀνήλικαι ὑπὸ τοῦ νόμου λογίζονται, αὗται δὲ ἴσης πρὸς τοὺς ἀνδρας τυγχάνουσιν ἐλευθερίας καὶ μετ' αὐτῶν διέρχονται τὸν βίον, συμμετέχουσαι τῶν πνευματικῶν ἀσχολιῶν καὶ ἡδονῶν τῶν.

Ἡ γυνὴ τῆς οἰκίας, ἡ σύζυγος, ἡ πολίτις βροτὶ κατὰ κλειστός ἐν τῷ γυναικωνίτῃ ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν τοῦ οἴκου ἀπασχολουμένη καὶ τεκνοποιούσα· οὕτω δ' ἐκπληροῖ πληρέστατα τὸν προορισμὸν αὐτῆς καὶ τὸ πρὸς τὴν πόλιν καθήκον. Τὸν σύζυγον σύρει ἐκτὸς τοῦ οἴκου ἡ πολιτικὴ, ἡ οἰκογένεια οὐδὲν τῷ παρούσῃ θέλγητρον, ὁ γάμος θεωρεῖται καθήκον

πρὸς τὴν πατρίδα, ἀλλὰ καθήκον λίαν βαρύν. Ἡ πόλις ἔχει ἀνάγκη πο-
λιτῶν, καὶ δὲν ὑπάρχει ἀσφαλέστερον τοῦ νομίμου γάμου μέσον πρὸς αὖ-
ξησιν καὶ συντήρησιν τοῦ πλήθους αὐτῶν, διὰ τοῦτο ὁ νόμος ἐπιβάλλει
τὸν γάμον καὶ θεωρεῖ προσβολὴν τοῦ κοινοῦ συμφέροντος τὸν ἄγαμον, ὅ-
σον ἄφ' ἐτέρου τιμᾷ τὴν ιδιότητα τοῦ ἐγγάμου, ὀρίζων ταύτην προσὸν
πρὸς κατοχὴν τῶν ἀνωτάτων ἀξιωματίων. Ἀλλὰ τίς ἡ ἠθικὴ ἐπιρροὴ
τῆς ἀναγκαστικῆς ταύτης πρὸς τὸν γάμον ὠθήσεως ἐπὶ τῆς τύχης τῆς
γυναικὸς; Ἀναγνωρίζεται ταύτῃ ἡ μεγάλη ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν προσ-
φέρει τῇ πολιτείᾳ τεκνοποιούσα, ἐπιτάσσεται ἡ μόρφωσις καὶ βελτίωσις
αὐτῆς, ὅπως φθάσῃ εἰς σημεῖον ἀναπτύξεως ἴσης πρὸς τὴν τοῦ ἰδίου συ-
ζύγου; Οὐχί. Ἡ σύζυγος οὐδεμίαν ἠθικὴν ἡδονὴν παρέχει τῷ ἀνδρὶ αὐ-
τῆς· βιοῦσα ἐν τῇ μονώσει καὶ τῇ σιγῇ τοῦ γυναικωνίτου, ὃν δὲν κατα-
λείπει εἰμὴ ὅπως πορευθῇ εἰς ἱεράν τινα τελετήν, πρὸς τοὺς ἐγγυτάτους
μόνον τῶν συγγενῶν τῆς ἀναστραφομένη καὶ πάσης ἐστερημένη μαθήσεως,
ἀπομένει ὄργανον ὠραίου τάξεως ἐν τῷ οἴκῳ καὶ ἰσχυροποιήσεως τῆς πο-
λιτείας.

Ὅ,τι ἐν τῇ συζύγῳ δὲν δύναται ν' ἀνέυρῃ ὁ ἀνὴρ, παρέχει εἰς αὐτὸν
ἡ ἐταίρα, ἡ μέτοικος ἡ δούλη ἐκείνη, ἥτις ποικίλων γνώσεων μεταλαβούσα
καὶ ἐν ἀπολύτῳ ἐθισθεῖσα ἐλευθεριότητι, κατέχει τὴν δύναμιν νὰ τέρπῃ
τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὡς ἡδύνη τὰς ἐξάψεις τοῦ σώματός του. Ἀλλὰ εἰς τὴν
ἐταίραν ὁ νόμος οὐδεμίαν παρέχει προστασίαν ἢ ἀσφάλειαν, ἐνῶ τούναν-
τίον προνοεῖ περὶ ἐξασφαλίσεως τῶν δικαιωμάτων τῆς συζύγου, τὴν ὁ-
ποίαν θεωρεῖ φύσει ἀνίσχυρον, ὅπως ἄφ' ἐαυτῆς τὰ προστατεύσῃ. Ἡ διαρκὴς
κηδεμονία, εἰς ἣν ὑπόκειται, δὲν τῇ ἀφαιρεῖ τὴν προσωπικότητα,
ἀλλὰ φέρει χαρακτῆρα προνομίου ἀσφαλιστικοῦ τῶν συμφερόντων τῆς.
Ἐχει μερίδα ἐν τῇ πατρικῇ κληρονομίᾳ καὶ πλήρη κυριότητα ἐπὶ τῶν
ἔδνων, τῆς προικὸς δηλονότι, ἥτις ὑπὸ τοῦ συζύγου διδομένη περιέρχεται
αὐτῇ.

Κατὰ τὴν σπαρτιατικὴν νομοθεσίαν, ἡ τῆς γυναικὸς ἀνάτροφος εἰς τὴν
σωματικὴν αὐτῆς ἐνίσχυσιν μᾶλλον ἀφαιρῶσα κατ' ὀλίγον διαφέρει ἐκεί-
νης, τὴν ὁποίαν ὁ ἀνὴρ λαμβάνει. Ἡ γυνὴ ἀνδρικοὺς φέρει ἔνδυμα μέχρι
τῆς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ συζύγου εἰσόδου καὶ τσσαύτης τυγχάνει ἐλευθεριό-
τητος, ὥστε ἡ αἰδώς, ἡ αἰωνία αὕτη τῆς γυναικὸς προστάτις, διατελεῖ
ἄγνωστος ἐν τῇ πρωτοτύπῳ τῆς Σπάρτης κοινωνίᾳ. Ἐν τούτοις ὁ γά-
μος ἐπιβάλλεται ὡς σχέσις ἱερά, κατηγορία δ' ἐπὶ ἐγκλήματι ἀπαγγέλλ-
εται κατὰ τοῦ μὴ ἐγκαίρως εἰς γάμον ἐρχομένου.

Ὁ βίος εἶνε δημόσιος· ὁ ἀνὴρ ἐκτὸς τοῦ οἴκου εὐρίσκει πᾶν ὅ,τι αἱ ἑ-
ξεις καὶ ἡ φιλοδοξία του ἀπαιτοῦσιν, ἡ δὲ γυνὴ καίτοι μὴ ἐνεργῶς τῶν
κοινῶν μετέχουσα, πλείω ὑπ' αὐτῶν ἀπασχολεῖται ἢ ὑπὸ τῶν πρὸς τὴν
οἰκογένειαν καθηκόντων καὶ αἰσθημάτων τῆς.

Τοιαύτη περίπου ἡ ἐν Ἑλλάδι κατάστασις τῆς γυναικός. Αὕτη μακρὰν τῆς πολιτείας διατελοῦσα, κατέχει ἐν τῷ οἴκῳ θέσιν ἐπιμελητοῦ καὶ ὁδηγοῦ, καὶ ἵσταται παρὰ τὸν ἄνδρα, ὑποκειμένη μὲν αὐτῷ, οὐχ' ἥττον ὁμῶς τηροῦσα πλήρη καὶ σεβαστὴν τὴν ἰδίαν προσωπικότητα καὶ ἱκανῶν ἀπολαμβάνουσα δικαιομάτων. Ἡ μονογαμία πρὸς δὲ καὶ ἡ προῖξ μαρτυροῦσι τρανῶς ὅποιαν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κόσμῳ βελτίωσιν ὑπέστη ἡ θέσις αὐτῆς.

Τῇ Ῥώμῃ ἀπέκειτο ἡ τιμὴ νὰ γίνῃ ἡ πατρὶς τῆς ἐντελεστέρως νομοθεσίας, ἣτις σήμερον ἔτι οὐκ ὀλίγα τῶν ἐθνῶν διέπει καὶ ὡς βάσις καὶ τύπος εἰς τοὺς νεωτέρους κώδικας ἐχρησίμευσε. Πολλὰς περιόδους ἐν τῷ καταρτισμῷ ταύτης δύνανται οἱ νὰ διακρίνῃ, καθ' ἃς ἐπίσης διαφόρως ἡ τῆς γυναικός κατάστασις ὀρίζεται· ἀλλ' ἡ τοσοῦτον λεπτομερὲς κατὰ-τάξις καὶ ἔρευνα μόνον ἐν τόμῳ ὀγκώδει ἡδύναντο νὰ ἐπιτευχθῇ. Γράφων ἐπὶ τῇ ὑπερβολικῇ ἐλπίδι νὰ συγκρατήσω τὴν εὐμενῆ ὑμῶν προσοχὴν ἐπὶ βραχὺ χρόνου διάστημα, εἰς τὰ κύρια θέλω ἵστασθαι, παρερχόμενος τὰς ἀπείρους ἐκείνας λεπτομερεῖας καὶ μεταβολὰς τῶν εἰς τὴν γυναικᾶ ἀφορώσων ρωμαϊκῶν διατάξεων.

Ἡ ἀρχαία Ῥωμαία εἰς ταπεινοτέραν τῆς Ἑλληνίδος διατελεῖ ἐν τῷ οἴκῳ θέσιν, προσφιλῇ αὐτῇ ἔχουσα ἔργα τὸ νήθειν καὶ ὑφαίνειν τὰ τῆς οἰκογενείας χρειώδη, καθῆκον δὲ ἱερὸν τὸ παρέχειν τῇ πατρὶδι στρατιώτας. Ὡραίην εἰκόνα Ῥωμαίας οἰκοδεσποίνης δίδει ὁ Ὀβίδιος ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῶν μεταμορφώσεων, παριστῶν τὴν Λουκρητίαν μέσῳ κύκλου θεραπαινίδων, ὑφαίνουσαν τῇ συνεργασίᾳ τούτων τὸν στρατιωτικὸν τοῦ συζύγου της μανδύαν εἰς ἐκστρατεῖαν κατὰ τῶν Ρουτούλων ἀποποδημοῦντος.

Ἐν τῇ οἰκογενείᾳ ἀπολύτως καὶ ἀνευθύνως ἀρχεῖ ὁ πατήρ, κτήτωρ τῆς τε περιουσίας καὶ τῆς ζωῆς τῶν συνιστούντων αὐτὴν μελῶν. *Pater familias appellatur, qui in domo dominium habet*, λέγει ὁ Οὐλπιανός. Ἡ γυνὴ ὑπόκειται εἰς κηδεμονίαν διαρκῇ καὶ τοσοῦτον αὐστηράν, ὥστε ἡ προσωπικότης αὐτῆς ἐκλείπει. Ἀγαπᾷ οὖσα θέλησιν ἔχει τοῦ πατρὸς τὴν θέλησιν καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ συζύγου κατόπιν μεταβαίνουσα δι' ἐκείνου ἐκπροσιώπεται. Οὐδὲ νὰ συναλλαχθῇ, οὐδὲ νὰ ὑποχρεωθῇ, οὐδὲ νὰ διαθέσῃ ἐπιτρέπεται αὐτῇ, ἄνευ τῆς ἀπαραιτήτου τοῦ κηδεμόνος συναίνεσεως. Μόναι αἱ ἑστιᾶδες ἐξαιροῦνται τοῦ βερέως τῆς κηδεμονίας ζυγοῦ.

Ὁ πατήρ δὲν ἀποβάλλει τὴν ἐπὶ τῆς θυγατρὸς ἐξουσίαν εἰμὴ ῥητῶς ταύτης παραιτούμενος, εἴτε διὰ χειραφεσίας εἴτε διὰ μεταβιβάσεως εἰς τὸν σύζυγον τῆς ὑπεξουσίας. Ἐν ἡ περιπτώσει τοιαύτη μεταβίβασις δὲν λάβῃ χώραν, ὁ πατήρ ἔχει τὸ παράγγελμα *de liberis*, δι' αὐτὸν ἐν πάσῃ στιγμῇ δύναται νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπόδοσιν τῆς θυγατρὸς παρὰ τοῦ συζύγου αὐτῆς. Τοῦ πατρὸς δὲ καὶ τοῦ συζύγου ἐκλιπόντων, ἡ γυνὴ περιέρχε-

ται ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἐξ ἄρρενογονίας συγγενῶν. Ἀλλὰ τὴν ὑπέρμετρον ταύτην τοῦ νόμου αὐστηρότητα τείνουσι νὰ μετριάσωσι τὰ ἔθιμα, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ παραλλήλως τῷ αὐστηρῷ δικαίῳ μορφοῦται τὸ δίκαιον τῶν Πραιτῶρων.

Κατὰ τὴν δωδεκάδελτον ὁ πατήρ διατίθησιν αὐτοβούλως πρὸς οὐδέν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ὑποχρεούμενος νὰ καταλίπη τι. Ἀλλ' ὁ Πραίτωρ ἐξανίσταται κατὰ τοῦ ὄγκου τῆς ἀστόργου ταύτης αὐθαρισίας καὶ θεωρῶν, ὅτι ὁ δεσμός τοῦ αἵματος ἐπιβάλλει ὑποχρεώσεις ἱεράς, ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ πατρὸς ῥητὴν τοῦ τέκνου ἀποκλήρωσιν καὶ χορηγεῖ εἰς τὴν θυγατέρα, ἀλόγως παραλειφθεῖσαν, τὴν *contra tabulas* καὶ τὸ παράγγελμα *quorum bonorum*. Συνάμα δὲ καταργεῖ πᾶσαν μεταξὺ ὑπεξουσίαν καὶ χειραφέτων ἢ ὑπάνδρων θυγατέρων διάκρισιν ἐν τῇ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίᾳ τοῦ πατρὸς, ἀφ' ἧς τὸ αὐστηρὸν δίκαιον ἀπέκλειε τὰς ἐξελθούσας τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ, μέχρις οὗ διὰ τῆς 118ης Νεαρᾶς ἀποκαθίσταται τελείως ἡ δυνάμει ἐξ αἵματος τυγγενείας διαδοχὴ, βάσειως ταύτης θεωρουμένης τῆς γεννήσεως.

Ὁ γάμος δὲν ἐπιφέρει ταῦτά πάντοτε ἀποτελέσματα. Ὅτε μὲν μεταξὺ τοῦ πατρὸς τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ συζύγου συνάπτεται ἡ *conventio manūs*, αὕτη ὑπαισέρχεται εἰς τὴν ἀπόλυτον τοῦ συζύγου ἐξουσίαν, θυγάτηρ τούτου θεωρουμένη καὶ ἀδελφὴ τοῦ τέκνου τῆς, οὕτω δ' ἐν συνεχείᾳ τῆς πρώτης ὑπὸ τὸν πατέρα μηδαμινότητος, ἐξακολουθεῖ στερουμένη ἰδίας προσωπικότητος καὶ πρὸς ἐπιχείρησιν οὐδεμιᾶς νομικῆς πράξεως ἱκανὴ οὔσα. Συνεπῶς οὐδὲ περιουσίαν ἰδίαν νὰ ἔχη δύναται, οὐδ' ἐπὶ τῆς προικὸς τῆς δικαίωμά τι· ὁ ἀνὴρ ἀποκτᾷ πᾶν ὅ,τι αὐτῇ φυσικῶς ἀνήκει. Ὅτε δὲ ἡ τοιαύτη σύμβασις ἐκχωρήσεως τῆς πατρικῆς ἐξουσίας εἰς τὸν σύζυγον δὲν συνάπτεται, πᾶν ἐπὶ τῆς προικὸς καὶ λοιπῆς τῆς γυναικὸς περιουσίας δικαίωμα διαμένει εἰς τὸν πατέρα.

Ἡ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ συζύγου διατελοῦσα γυνή, κληρονομεῖ τὰ τέκνα αὐτῆς καὶ κληρονομεῖται ὑπο τούτων ὡς ἀδελφὴ, μὴ ἔχουσα κατιόντας, ἀλλ' ἐκ πλαγίου συγγενεῖς μόνον καὶ ἀποκλειομένη παρ' ὅλων τῶν ἐξ ἄρρενογονίας συγγενῶν, οὗτινος δῆποτε βαθμοῦ. Ἀλλ' ἡ βάρβαρος αὕτη διάταξις, ἡ ἐξευτελίζουσα καὶ ὡς μηδὲν λογιζομένη τὴν ἱεράν τῆς μητρὸς πρὸς τὸ τέκνον σχέσιν, ἣτις ἐν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ ὑπῆρξε σεβαστὴ, ἔδει νὰ καταπέσῃ. Ὁ Ῥωμαῖος, αὐτὸς ὁ ἄγριος πολεμιστῆς περιεφρόνει τὴν γυναῖκα, ἀλλ' ἐσέβετο καὶ ἠγάπα τὴν μητέρα. Κατέπεσε λοιπὸν ἡ Ἰστοργος διάταξις ἀκυρωθεῖσα διὰ τοῦ Τερτιλλιανοῦ δόγματος, καθ' ὃ ἡ μήτηρ προηγεῖται παντὸς ἐξ ἄρρενογονίας συγγενοῦς ἐν τῇ διαδοχῇ τῶν τέκνων τῆς. Εἰς συμπλήρωσιν δὲ τούτου τὸ Ὀρφτιανὸν δόγμα προτιμᾷ τὰ τέκνα ἐν τῇ κληρονομίᾳ τῆς μητρὸς ἀπὸ πάντας τοὺς λοιποὺς συγγενεῖς αὐτῆς. Κατόπιν δὲ ὁ μέγας τῶν γυναικῶν προστάτης, ὁ

αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ἴσῃν τοῖς ἀδελφοῖς παρέχει εἰς τὴν μητέρα μερίδα ἐν τῇ περιουσίᾳ τοῦ θνήσκοντος τέκνου, ἐν συνδρομῇ δὲ μετὰ τοῦ πατρὸς τὸ ἥμισυ αὐτῆς.

Ἡ γυνὴ ὑπαχθεῖσα εἰς τοῦ συζύγου τὴν ἐξουσίαν, κληρονομεῖ τοῦτον ὡς θυγάτηρ, μέινασα ὅμως ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ πατρὸς, οὐδεμιᾶς δικαιούται μείρας ἐν τῇ τοῦ συζύγου κληρονομίᾳ. Ὁ Πράιτωρ ζητήσας νὰ ἐπιφέρῃ τροποποιήσιν τινα ἐπὶ τὸ ἡπιώτερον τῆς διατάξεως ταύτης προτιμᾷ τὴν σύζυγον ἀπὸ τὸν δημόσιον θησαυρόν, ὅσαςκις ὁ ἀνὴρ ἀποθνήσκει ἀδιάθετος καὶ ἄνευ νομίμων κληρονόμων. Διὰ τῆς 117ης δὲ Νεαρχῆς χορηγεῖται εἰς τὴν ἐνδεῇ καὶ ἄπροικον χήραν προνομιοῦχος μοῖρα ἐν τῇ περιουσίᾳ τοῦ θνήσκοντος συζύγου, μεθ' ὁποίωνδήποτε ἂν συντρέχῃ συγγενῶν, ἐπ' οὐδενὶ δὲ λόγῳ δύναται ν' ἀπολέσῃ ταύτην.

Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἀπόλυτος τοῦ πατρὸς καὶ συζύγου ἐξουσία ἐξασθενεῖ, ὁ δὲ νόμος ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τῆς μεγάλης τοῦ Ἰησοῦ διδασκαλίας, ἀναγνωρίζει τῇ γυναικὶ ἰδίαν προσωπικότητα καὶ πάντα τὰ ταύτῃ παρομχρτοῦντα δικαιώματα. Ὁ Ἰούλιος καὶ ὁ Πάπιος Νοππαῖος νόμος καταργαῖσι τὴν τοῦ συζύγου κηδεμονίαν ἐπὶ τῆς αὐτόχθονος μητρὸς τριῶν τέκνων καὶ τῆς ἀπελευθέρου, μητρὸς τισσάρων, παρέχεται δ' οὕτω αὐταῖς τὸ δικαίωμα νὰ ἔχωσιν ἰδίαν περιουσίαν καὶ νὰ διαθέτῃσι ταύτην αὐτοβούλως εἴτε ζωῇ εἴτε θανάτῳ. Ἐντελῶς δὲ καὶ ἄνευ ὅρου τινος ἡ ἐπὶ τῆς γυναικὸς κηδεμονία τοῦ συζύγου καταργεῖται ἐπὶ Κλαυδίου.

Ἡ νόμιμος ἔνωσις, στοιχεῖον ἀπαρχίτητον ἔχει τὴν προίκαν καὶ διὰ ταύτης διακρίνεται ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ νόμῳ ἀπὸ τῆς παλλακείας. Ἐπὶ δημοκρατίας, ἡ τῆς προικὸς κυριότης, συνεστῶτος τοῦ γάμου, ἀνήκει εἰς τὸν σύζυγον, δυνάμενον νὰ διαθέτῃ ταύτην, καὶ τοσοῦτον ἰσχυρὸν ἀποδίδει τὸ δικαίωμα τοῦτο, ὥστε ἔχει κατὰ τῆς συζύγου ἀγωγὴν ἐν ᾗ περιπτώσει αὕτη ἀφαιρέσῃ τι τῶν προικῶν. Ἐπὶ βασιλείας τοῦ Αὐγούστου ὅμως ὁ Ἰούλιος νόμος τίθησιν ὅριον εἰς τὸ ἀπόλυτον τοῦτο τοῦ συζύγου ἐπὶ τῆς προικὸς δικαίωμα καὶ ἀπαγορεύει τὴν διάθεσιν προικῶν ἀκινήτων, ἄνευ ῥητῆς τῆς συζύγου συναινέσεως. Ὁ Ἰουστινιανὸς δὲ ἀκόμη περαιτέρω προδίδων ἐν τῇ ἐξασφαλίσει τῆς προικῶς περιουσίας, οὐδὲ τὴν συναίνεσιν τῆς συζύγου ἀποδέχεται πρὸς ἑγκυρον προικῶν ἐδάφους ἐκποίησιν, ἀλλὰ γενικῶς ἀπαγορεύει ταύτην, χορηγεῖ δὲ προσέτι ὑποθήκην προνομιοῦχον ἐπὶ τῶν ἀκινήτων τοῦ ἀνδρός, πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ κινήτου τῆς προικὸς μέρους. — Ἀλλ' ἡ γυνὴ πλὴν τῆς προικῶς περιουσίας κέκτηται καὶ ἰδίαν, γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα παράφερνα, ἐφ' ἧς πλήρη ἔχει κυριότητα, δυνάμενη κατὰ βούλησιν νὰ διαθέτῃ αὐτήν. Ἐπὶ αὐτοκρατορίας εἰς τοσοῦτον φθάνει ἡ μεταξὺ τῶν συζύγων διάκρισις περιουσιῶν, ὥστε δίδεται εἰς τὸν ἄνδρα ἢ ἐκ τοῦ Ἀκουιλίου νόμου ἀγωγὴ διὰ

βλάβην, ἣν ἡ σύζυγός του ἐπήνεγκεν εἰς κοσμήματα αὐτοῦ δανεισθέντα ταύτῃ πρὸς χρῆσιν.

Ἡ γάμος ἑνώσις, μεθ' ὧσων καὶ ἂν περιβλήθῃ ἐγγυήσεων, ἀπαρίως ἀποδεικνύει ἀληθεῖς τὰς προσδοκίας τῶν συζύγων. Μάτην ὁ ἀνὴρ ὑπισχνεῖται, ὅτι εἰς σάρκα μίαν ἔσεται μετὰ τῆς ἰδίας γυναικὸς καὶ ὁ θεὸς παῦ Ἰησοῦ λόγος προσδίδει τὸν εὐγενέστερον καὶ ἱερότερον χαρακτῆρα εἰς τοῦ γάμου τὸ συνάλλαγμα. Οἱ συνάπτοντες αὐτὸ εἰσὶ διακεκριμένοι τὴν σάρκα καὶ τὴν ψυχὴν, οὐδεὶς δὲ νόμος ἢ συμβόλαιον δύναται νὰ τοὺς ὑποχρεώσῃ εἰς πραγματικὴν ἐνότητα. Ὅθεν ἐπέρχεται πολλάκις σημεῖον χρόνου, καθ' ὃ ἀνκρόφρευκτος καὶ σωτηρία καθίσταται ἡ διάλυσις τῆς πρὸς συμβίωσιν καὶ κοινωνίαν θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου συμβάσεως, τοιοῦτον δὲ δικαίωμα, κατὰ τοὺς πρώτους τῆς Ῥώμης χρόνους, τῷ ἀνδρὶ μόνῳ παρέχει ὁ νόμος. Οὗτος δύναται ν' ἀποπέμπῃ τὴν σύζυγόν του, ὅποτεν τυγχὼν ἀπαρέσκη αὐτῷ ἢ περαιτέρῳ μετ' αὐτῆς συμβίωσις ἢ καθίσταται αὕτη ἔνοχος ὠρισμένων τινῶν ἐγκλημάτων. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη μονομερὴς παραχώρησις μέσου ἀπολυτρώσεως ἐκ δεσμοῦ ἀτυχοῦς καὶ ἄλογος καὶ ἄδικος ἦτο. Πολλῷ μᾶλλον τῇ γυναικὶ ἀρμόζει τὸ τοιοῦτον προνόμιον, λέγει ὁ Montesquieu, καθότι ὁ ἀνὴρ, κύριος ἐν τῷ οἴκῳ, ἔχει ἄπειρα μέσα ὅπως ὁδηγῇ καὶ συγκρατῇ τὴν γυναῖκα εἰς τὰ ἑαυτῆς καθήκοντα, ἐνῶ ἡ γυνὴ τί δύναται ἀπέναντι συζύγου βαρβάρου καὶ παραβάτου πασῶν τῶν πρὸς αὐτὴν ὑποχρεώσεων;

Τὴν ἀλήθειαν ταύτην συνειδὼς ὁ νομοθέτης, περὶ τὰ τέλη τῆς δημοκρατίας, χορηγεῖ εἰς τὴν γυναῖκα ἐπίσης τὸ δικαίωμα τοῦ αἰτεῖν διάζευξιν. Ὁ Ἰουστινιανὸς δέ, συμπληρῶν διὰ τῆς 117ης Νεαράς τὸν Θεοδόσιον κώδικα, ἀναφέρει ῥητοὺς διαζεύξεως λόγους, ὧν μὴ ὑφισταμένων ἀπαγορεύει ταύτην.

Ἀλλ' ἡ τῶν ἡθῶν ἀυξάνουσα ἀκολασία καὶ ἡ διάδοσις καὶ ἐπίτασις τοῦ βδελυροῦ τῆς μοιχείας ἐγκλήματος, καθιστῶσι τὸ διαζύγιον τοσαῦτον κοινὸν φάρμακον, ὥστε ἐξαίρεσις τοῦ κανόνος θεωρεῖται ἢ μὴ χρῆσις αὐτοῦ. Οὕτω παρίσταται εἰς τὸν νομοθέτην ἡ ἀνάγκη, ὅπως λάβῃ πρόνοιαν περὶ ἐξασφαλίσεως τῆς προικὸς ἐν περιπτώσει λύσεως τοῦ γάμου διαζυγίῳ, καὶ δίδει εἰς τὸν προικοδότην ἢ τὴν σύζυγον τὴν ἐκ τῆς ἐπερωτήσεως ἀγωγὴν, ὅταν κατὰ τὸν τύπον αὐτῆς ἐγένετο ἡ περὶ προικὸς συμφωνία, ἄλλως χορηγεῖ τὴν actio rei uxoriae. Διὰ τῶν ἀγωγῶν τούτων ἐπιδιώκεται ἡ ἀπόδοσις τῆς προικὸς, ἐν ᾗ κατὰστάσει παρελήφθη.

Ὁ Ῥωμαϊκὸς νόμος ἀρνεῖται κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν γυναῖκα τὸ δικαίωμα τῆς υἱοθεσίας, διότι αὕτη θεωρεῖται ἀπομίμησις τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν ἐπίσης ἀδυνατεῖ νὰ ἐξασκήσῃ ἡ γυνή. Ἀλλ' ἐν ἔτει 291 ἐπιτρέπεται εἰς τὴν ἀπολέσασαν τὰ φυσικὰ αὐτῆς τέκνα μητέρα ἢ υἱοθεσία τέκνων ξένων, ὡς μέσον παραμυθίας. Ὁ Λέων δὲ μεταρρυθμίσας τὴν

διάταξιν τούτην, χορηγεῖ ἀπόλυτον πρὸς υἰοθεσίαν δικαίωμα εἰς πᾶσαν γυναικα, εἴτε ὑπανδρον εἴτε μή.

Ἐπίσης μέχρι τοῦ 390 μ. Χ. ὁ Ῥωμαϊκὸς νόμος στερεῖ τὴν μητέρα τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπὶ τοῦ ὀρφανοῦ πατρὸς τέκνου τῆς ἐπιτροπείας, ἀντιπράττων οὕτως εἰς τὸν νόμον τῆς φύσεως, ὅστις δὲν εὔρε' πιστότερον τοῦ τέκνου φύλακα καὶ προστάτην ἑτερον τῆς μητρὸς. Διάταξις τις ἀφορῶσα τὴν χήραν, ἣτις προβάλλει εἰς τὴν σύναψιν νέου γάμου, φαίνεται μοι ἐξ ἴσου περίεργος ὅσον ἄδικος. Ἡ διάταξις αὕτη ἀπαγορεύει τῇ χήρᾳ, ἐπὶ ποινῇ ἀπωλείας πάσης σχεδὸν τῆς παρουσίας αὐτῆς, παρουσίας καὶ ἐλπίζομένης, νὰ συνάπτῃ γάμον ἐντὸς τοῦ πρώτου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου ἔτους. Λόγοι δὲ τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης προβάλλονται, ἀφ' ἑνὸς μὲν, ἡ πρόληψις συγχύσεως τῆς γονῆς, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἡ πρὸς τὴν μνήμην τοῦ μεταστάντος συμβίου ὀφειλομένη εὐλάβεια. Ἀλλ' οὐδὲ ὁ εἷς οὐδὲ ὁ ἕτερος τῶν λόγων τούτων δύναται νὰ κριθῇ ἀρκετὰ σπουδαῖος, τοσοῦτω μᾶλλον, καθόσον τὸ πρὸς τὴν μνήμην τοῦ μεταστάντος συζύγου σέβας ἔσεται πολλῶ γνησιώτερον ὑπὸ τὰς ἐγγυήσεις τοῦ νομίμου γάμου. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη ὑφίσταται ἔτι παρ' ἡμῖν σήμερον ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τοῦ γάμου, καταργηθεῖσων διὰ τοῦ ποινικοῦ ἡμῶν νόμου τῶν χρηματικῶν ποινῶν. Φρανῶ, ὅτι πλείστων ἀβρῶν χηρῶν τὴν μυχιαϊκτῆν ἐκφράζω εὐχὴν, κηρυττόμενος ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῆς ὑπερβολικῶς αὐστηρᾶς ταύτης διατάξεως, τῆς ἀποστερούσης τοῦ μόνου παραμυθίας μέσου τὴν νέαν γυναῖκα, καθ' ἣν στιγμὴν ἀκριβῶς, ἡ καρδιά αὐτῆς ὑπὸ τῆς θλίψεως καὶ τοῦ πόνου τοσοῦτον εὐχίσθητος καθίσταται, ὥστε μόνον ἡ ταχίστη τοῦ ἀπολεσθέντος ἀναπλήρωσις δύναται νὰ διαλύσῃ τὸ ἐν τῷ ὀρίζοντι τῆς εὐτυχίας τῆς ἐπελθόν σκοτός.

Ἡ ἐπικρατοῦσα πεποίθησις, ὅτι ἡ γυνὴ ἀσθενὴ καὶ εὐάλωτον ἔχει τὴν βούλησιν, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου ἔτι ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἔκδοσιν πολλῶν δογμάτων, δι' ὧν θεωρακίζεται ἡ περιουσία αὐτῆς κατὰ πάσης τοῦ συζύγου ἐπιθέσεως, θεωρουμένης ἀκύρου τῆς ὑπὲρ τούτου ἀναδοχῆς οἰουδῆποτε χρέους. Ἐπὶ Κλαυδίου δὲ διὰ τοῦ Βελλειανείου δόγματος, ἡ ἀκυρότης ἐπεκτείνεται εἰς πᾶσαν ὑπὸ γυναικὸς ἀλλοτρίου χρέους ἀναδοχὴν. Οὕτω μόνον δι' ἰδίας ὑποχρεώσεις θεωρεῖται νομίμως ἐνεχομένη ἡ γυνή.

Τοιαύτη ἡ ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ νόμῳ βαθμιαία τῆς γυναικὸς πρόοδος ἐν τῇ ἀποκτήσει ἀστυκῶν δικαιωμάτων. Οὗτος παύει νὰ θεωρῇ μόνον αὐτῆς προρισμὸν τὸ ἐνισχύειν τὴν πολιτείαν διὰ τῆς τεκνοποιήσεως, ἀναγνωρίζει αὐτῇ ἱκανὴν διανοητικὴν δύναμιν, ὅπως τῇ παράσχῃ ἐλευθερίαν ἐνεργείας εἰς πᾶσαν σχεδὸν τὸ πρόσωπον καὶ τὴν περιουσίαν τῆς ἀφορῶσαν σχέσιν, τοῦ γάμου βάσει ὀρίζεται ἠθικοῦ τινος σκοποῦ ἢ ἐκπλήρωσις μᾶλλον ἢ τοῦ εἶδους ἢ δικαιώσεως, καὶ ἡ σύζυγος δὲν ἔχει καθήκοντα

μόνον, ἀλλὰ καὶ δικαιώματα, μετέχουσα ὅλων τοῦ ἀνδρὸς τῶν τιμῶν καὶ τὴν κατάστασιν αὐτοῦ ἀκολουθοῦσα. Ἡ νέα τοῦ Χριστοῦ θρησκεία παρίσταται διώκτης ἀμείλικτος πάσης τῆς ἰσότητος προσβολῆς. Οὐκ ἐν ἄρσει καὶ θῆλυ, πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἑστὲ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ μέγας τῆς ἀνθρωπότητος ἀναμορφωτὴς καὶ διδάσκαλος κηρύσσει πλήρη μεταξὺ τῶν δύο φύλων ἰσότητα καὶ καταδικάζει τὸν νομικὸν τῆς γυναικὸς θάνατον· μεγίστη δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ νόμου ἐπιρροή τῶν θείων αὐτοῦ διδαγμάτων.

Οὐχ' ἦττον ὅμως αὐτὸς ὁ Χριστιανισμὸς δίδει ἀφορμὴν εἰς νέον πόλεμον ἐξοντώσεως κατὰ παντὸς ὁμοίου τῆς λαϊκῶν ἀμαρτωλῆς, ἥτις τῇ συμβουλῇ τοῦ εὐφροῦς, ἀλλ' ἐρποντος τοῦ οὐρανίου πατρὸς ἐχθροῦ πεισθεῖσα, κατεβρόχθισε τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀγίων πατέρων τὰ δόγματα τοῦ διδασκάλου τῶν παρερμηνεύοντες θεωροῦσι τὴν γυναικὰ ὄργανον πειρασμοῦ, τὴν παρουσίαν αὐτῆς τὰ πάντα μολύνουσιν, καὶ ζητοῦσι τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἀσκητισμοῦ, ἵνα μὴ ἔρημος κατοίκων ἀπομείνῃ ὁ κῆπος τοῦ παρὰδείσου καὶ πληρωθῇ ἡ ἄβυσσος τῆς κολάσεως.

Εἰς πολλὰ τοῦ κανονικοῦ δικαίου κείμενα, ἡ ἠθικὴ τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ τῆς γυναικὸς ὑπεροχὴ μετὰ θαυμαστῆς ὑποστηρίζεται δυνάμει, εἰς τοιοῦτον δὲ ὑπερβολῆς σημεῖον φθάνει τὸ κατὰ τῆς γυναικὸς μῖσος, τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ, ὥστε ἐν τινι συνόδῳ τῆς Γαλλίας μετὰ σοβαρότητος ἐρευνᾶται τὸ μέγα ζήτημα ἂν αἱ ἀπόγονοι τῆς Εὐας ἔχωσι ψυχὴν. Ἀγνοῶ ὅποῖον ὑπῆρξε τὸ συμπέρασμα τῆς ἐργασίας τῶν ἀγίων ἐκείνων συνοδικῶν, ἀλλὰ τότε βεβαίως μόνον ἡ λογικὴ αὐτῶν ἀρτιότης δύναται νὰ σωθῇ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἂν ἐπὶ τέλους ἀνεγνώρισαν τὴν ἀναμφισβήτητον ἀλήθειαν, ὅτι ὁ φανατισμὸς, ὅσῳ εὐγενὴς ἂν ᾖ ἡ ἐμπνέουσα αὐτὸν ιδέα, ἄγει πάντοτε εἰς παρκαρὰς καὶ ὑπερβολὰς παραλόγους. Ἀλλ' ἄγῶν τοσούτῳ ξένος πρὸς τὴν πρόοδον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πνεύματος τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ, οὐδὲν νὰ παρεμβάλῃ πρόσκομμα ἡδυνήθη εἰς τὴν εὐρυσίαν καὶ συμπλήρωσιν τῆς νομικῆς τῆς γυναικὸς ἀπελευθερώσεως.

Πλὴν τῆς ἐμφανίσεως τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας, γεγονὸς τὰ μάλιστα εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως τῆς γυναικὸς συντέλεσαν εἶνε ἡ εἰσβολὴ τῶν γερμανικῶν φυλῶν, ὧν τὰ ἔθιμα σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς νέας θρησκείας συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν καὶ ἀπετέλεσαν οὕτω τὸ γερμανορωμαϊκὸν δίκαιον, διαδέχθην τὸ Ῥωμαϊκόν.

Παρὰ Γερμανοῖς τὸ πρόσωπον τῆς γυναικὸς θεωρεῖται ἱερόν· ἐνώπιον αὐτῆς κλίνει μετ' εὐλαβείας ὁ ἀνὴρ, ἔχων ὡς ἀξίωμα, ὅτι ἄνευ τῆς ὥρας ταύτης συντρόφου, ὁ βίος ἤθελεν εἶσθαι ποινὴ δυσφόρητος. Τιμὴ εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὰς γυναῖκας, εἶνε τὸ ἐμπνέον σύμβολον ἐν τοῖς πεδίοις τῶν μαχῶν καὶ τῶν πανηγύρεων. Ἡ πρὸς τὸ ἀσθενὲς ὅσῳ εὐγενὲς φύλον

εὐνοια τῶν Γερμανῶν, σημεῖον μεγίστης ἠθικῆς ἀναπτύξεως, ἀποτελεῖ κατόπιν ἐν τῶν κυριωτέρων τοῦ γερμανορωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ στοιχείων.

Κατὰ τὰ γερμανικὰ ἔθιμα, γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὅλως ἀνάρμοστον αὐτοῖς ὄνομα: νόμοι βαρβάρων, ἡ γυνὴ ἔχει *sui juris*, εἰς δὲ τὸν κηδεμόνα αὐτῆς ἐπιβάλλεται τὸ καθήκον νὰ τῇ παρέχῃ προστασίαν καὶ τὴν ἀντιπροσωπεύῃ εἰς ὠρισμένους τινὰς πράξεις, δι' ἃς δὲν τῇ ἐπιτρέπεται νὰ παρίσταται αὐτοπροσώπως. Ὁ Λομβαρδικὸς νόμος διατάσσει, ἵνα πᾶσα γυνὴ ἔχῃ κηδεμόνα, ἐλλείψει δὲ πατρὸς, συζύγου ἢ συγγενῶν ἐξ ἀρρενογονίας, κηδεμὼν αὐτῆς θεωρεῖται ὁ βασιλεὺς. Ὁ κανὼν οὗτος καθ' ὅλον τὸν μέσον αἰῶνα ἐτηρήθη ἐν Εὐρώπῃ, ἀν δὲν ἀπατῶμαι δὲ ὑφίσταται ἔτι ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ἀλλ' ἡ τοιαύτη κηδεμονία, ἡ ἀπαρκετῆτος ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπεικονιζομένη, οὐδόλως ἐξαλείφει τὴν προσωπικότητα τῆς γυναικὸς ὡς παρὰ Ῥωμαίοις, τοῦναντίον μάλιστα καθιεροῦται πρὸς ἐξασφάλισιν καὶ πληρεστέραν ἐνάσκησιν τῶν δικαιωμάτων της. Τοσούτῳ δὲ βέβαιον εἶναι, ὅτι τοιαύτην ὁ νόμος εἰς τὴν κηδεμονίαν τῆς γυναικὸς ἀπέδιδεν ἐννοίαν, ὥστε, τοῦ χρόνου προϊόντος, αὕτη καταντῇ ἀπλῆ ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων ἀντιπροσωπεία, παρέχεται δὲ εἰς τὴν ὑπὸ κηδεμονίαν δικαίωμα ἐκλογῆς τοῦ κηδεμόνος μεταξὺ τῶν πλησιεστέρων συγγενῶν της.

Τὰ γερμανικὰ ἔθιμα δὲν ὑποχρεοῦσι τὸν πατέρα εἰς προίκιον τῆς θυγατρὸς, τοῦναντίον αὗτος δέχεται παρὰ τοῦ νυμφίου δῶρον, ἀντίτιμον τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν τῷ μεταβιβάζει. Ὁ Σαξωνικὸς νόμος ὀρίζει καὶ τὸ ποσὸν τοῦ ἀντιτίμου τούτου. Παρὰ πολλὰς ὁμῶς τῶν γερμανικῶν φυλῶν ἡ τῆς θυγατρὸς πώλησις ἀπεργαρεύεται, παρεχόμενου εἰς ταύτην τοῦ ἀντιτίμου τῆς *Mündelium*, ἦτοι τῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν ἐπ' αὐτῆς κατὰ ὁ σύζυγος.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁμῶς μὴ ὑποθέσῃτε, ὅτι ὁ πτωχὸς μνηστὴρ ὤφειλε νὰ σκεφθῇ τότε περὶ ἐξευρέσεως χρυσοῦ ὅπως ἀποκτήσῃ τὴν ἐκλεκτὴν τῆς καρδίας του. Ὅτι πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῆς τῷ ἀνηγεῖτο ἦτο ἵππος, ὀλίγοι βόες, πέλτη, τόξον καὶ ξίφος. Εὐδαιμόν ἐποχὴ, καθ' ἣν ἡ κόρη οὐδὲ διὰ τὸν πατέρα οὐδὲ διὰ τὸν σύζυγον ἦτο λόγος χρεωκοπίας.

Ἀλλ' ὅπου τὸ Ῥωμαϊκὸν πνεῦμα ἐπικρατεῖ, ὁ θεσμὸς τῆς προίκου εἰσάγεται διαφόρως κατὰ τὰς διαφόρους φυλάς διατυπούμενος. Κατὰ τὸν Λομβαρδικὸν νόμον, ἡ προίξ θεωρεῖται ὡς ἡ μόνη εἰς τὴν θυγατέρα ἀνήκουσα μερὶς ἐν τῇ πατρικῇ περιουσίᾳ, ἀποκλειομένην πάσης διαδοχῆς. Ὁ Σαξικὸς ὁμῶς νόμος κατὰ ὅλως ἀντίθετον πνεῦμα ὀρίζων τὴν προίκα, χαρακτηρίζει ταύτην ὡς ἐξαιρετικὴν καὶ οὐδένα ἐπιτρέπει ἀποκλεισμὸν ἀπὸ τῆς λοιπῆς τοῦ πατρὸς περιουσίας.

Θαυμάσιος τῆς συζύγου ἡ προίξ αὐτῆς περιέρχεται εἰς τοὺς ἰδίους κα-

τιόντας, ἐλλείπει δὲ τοιούτων ἐπανέρχεται εἰς τὸν προικοδότην, οὐ μὴ ὑπάρχοντος πλέον, ἀνήκει τῷ δημοσίῳ θησχυρῷ.

Συνεστῶτος τοῦ γάμου, ἡ ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἐξουσία τοῦ συζύγου, ἢ-τοι ἡ *Mündium*, ἀπείρως διαφέρει τῆς *manus* τοῦ Ῥωμ. νόμου, καθό-σον ἐκείνη μὲν ἀφορᾷ εἰς τὸ συμφέρον τῆς γυναικὸς μᾶλλον, ἐνῶ αὕτη εἰς τὸ τοῦ συζύγου. Ὁ ἀνὴρ διοικεῖ καὶ καρποῦται τὴν προικῶν περιουσίαν, θεωρούμενος κηδεμών, ἄνευ τῆς αὐθεντίας τοῦ ὁποίου οὐδεμία ἀπαλλο-τρίωσις προικῶν ὑπὸ τῆς συζύγου εἶναι ἔγκυρος.

Ἐν τῇ γερμανικῇ οἰκογενεῖᾳ πᾶν δικαίωμα ἀπορρέει ἀπὸ τῆς ταυτό-τητος τοῦ αἵματος, ἐν τούτοις ὑπάρχει ἕτερόν τι στοιχεῖον, πρόξενον δια-κρίσεων ἐν αὐτῇ. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο εἶναι ἡ οἰκογενειακὴ ἄμυνα. Ἐκαστον τῆς οἰκογενείας μέλος, καθῆκον ἔχει ν' ἀμύνηται ὑπὲρ τῶν λοιπῶν, τὴν καθ' ἑνὸς ὕβριν πάντα ὀφείλουσι νὰ τιμωρήσωσιν. Ἡ οἰκογενειακὴ ἄμυνα εἶναι ὁ λόγος, ἐφ' οὗ βασιίζεται ἡ κληρονομικὴ διαδοχὴ καὶ συνεπῶς ὁ ἰσχυρότε-ρος, ὁ φέρων τὸ ξίφος, ὁ ἄρρην προτιμᾶται ἐν τῇ τάξει αὐτῆς. Οὐχ' ἦν-τον ἡ κληρονομία δὲν θεωρεῖται ἀποτελοῦσα ἐν ὅλῳ, ὡς κατὰ τὸν Ῥωμ. νόμον, παριστῶν τὸ πρόσωπον τοῦ ἐκλιπόντος, ἀλλ' ἐπιτρέπεται ἡ εἰς δύο κατηγορίας διαίρεσις αὐτῆς. Οὕτω, μὴ ὑπάρχοντος ἄρρενος κατιόν-τος, τὰ μὲν ἀκίνητα τῆς πατρικῆς κληρονομίας μεταβαίνουν τῷ πλησιε-στέρῳ συγγενεῖ, τὰ κινητὰ ὅμως καὶ οἱ δοῦλοι περιέρχονται εἰς τὴν θυ-γατέρα. Ἡ τῆς μητρὸς δὲ περιουσία πάντοτε διαιρεῖται μεταξὺ ἄρρένων καὶ θηλέων τέκνων τῆς, καὶ εἰς ἐκεῖνα μὲν ἀνήκουσι τὰ χρήματα καὶ οἱ δοῦλοι, εἰς ταῦτα δὲ τὰ κοσμήματα καὶ ἐνδύματα. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη τῶν φύλων διάκρισις ἐν τῇ κληρονομίᾳ, ἐπὶ τῆς ιδέας τῆς οἰκογενειακῆς ἀμύ-νης ἐρειδομένη, δὲν εἶναι γενικὴ. Κατὰ τὸν Βαυαρικὸν καὶ Σαξωνικὸν νό-μον, ἄρρένων τέκνων μὴ ὑπαρχόντων, οὐδεὶς τοῦ πατρὸς συγγενῆς προ-τιμᾶται τῶν θυγατέρων αὐτοῦ ἐν τῇ κληρονομικῇ ἀποκτήσει τῶν ἀκι-νήτων, παρὰ τισι δὲ φυλῆς οὐδεμία ἀπαντᾷ προνομία πρὸς τὸ συμφέ-ρον τῶν ἄρρένων, ἀλλ' ἴσων πάντες οἱ κατιόντες, ἄνευ διακρίσεως φύλου, δικαιωμάτων ἀπολαμβάνουσιν ἐπὶ τῆς κληρονομίας τῶν γονέων αὐτῶν. Ὅτε δὲ κατόπιν, τῇ ἐπικρατήσει τοῦ Ῥωμ. πνεύματος, γίνεται ἀποδε-κτὸς ὁ τῆς διαθήκης θεσμός, ἄγνωστος παρὰ Γερμανοῖς, παρέχεται εἰς τὸν πατέρα τὸ μέσον, ὅπως εἰς ἴσας μερίδας ἐγκαθιστᾷ πάντα τὰ τέκνα αὐτοῦ, κατὰ παράβασιν τοῦ περὶ διαδοχικῆς ἐξ ἀδιαθέτου τάξεως νόμου, ὅστις, μὴ ὢν δημοσίου συμφέροντος, καταργεῖται οὕτω σιωπηρῶς. Τοῦ θεσμοῦ δὲ τῆς διαθήκης ἐπωφελεῖται καὶ ὁ σύζυγος, ὅπως ἐξασφαλίσῃ μέ-ρος τῆς περιουσίας του εἰς τὴν προσφιλεῖ συμβίαν, ἥτις ἴσως οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς συνετέλεσεν.

Παρὰ τισι τῶν γερμανικῶν φυλῶν ἡ πρὸς τὴν χήραν εὖνοια τοῦ νόμου εἶναι μεγίστη. Ὁ Βαυαρικὸς νόμος θεωρεῖ ταύτην εἰς μερίδα κατιόντος δι-

καιουμένην ἐν τῇ κληρονομίᾳ τοῦ συζύγου, ἐλλείπει δὲ κατιόντων τῇ παρέχει τὸ ἥμισυ αὐτῆς κατ' ἐπικαρπίαν. Εἰς τὰ ἀγγλοσάξωνικά δὲ ἔθιμα ἀπαντᾷ ἡ ἐν πάσῃ περιπτώσει μεταδίδοσσις τῇ χήρᾳ τοῦ ἡμίσεως τῆς τοῦ συζύγου περιουσίας.

Ὅτω ἀφορᾷ τὴν ἐπὶ τῶν ὀρφανῶν πατρὸς τέκνων ἐπιτροπείαν τῆς μητρὸς, αὕτη ἐν τοῖς πλείστοις τῶν γερμανικῶν ἐθίμων ἀνευρίσκεται ὁποῖα εἰς τοὺς νεωτέρους κώδικας ἀπαντᾷ. Εἰς τὴν μητέρα ἀνατίθενται ἡ ἀνατροφὴ καὶ ἐπιμέλεια τοῦ ὀρφανοῦ, μόνον δὲ διὰ τῆς συνάψεως νέου γάμου ἀπόλλυσιν αὐτάς.

Ἀληθὲς εἶνε, ὅτι τὰ ἔθιμα τῶν διαφόρων γερμανικῶν φυλῶν ἐν πολλοῖς διίστανται εἰς τὸν κανονισμόν τῶν ἀστυκῶν τῆς γυναικὸς δικαιομάτων καὶ ὑποχρεώσεων, τὰ μὲν αὐστηρότερα τῶν δὲ δεικνύμενα. Οὐχ ἥττον ὁμῶς ἐν πᾶσι τούτοις τὸ αὐτὸ διήκει πνεῦμα ἡπιότητος καὶ προστασίας πρὸς τὸ φύλον, τὸ ὅποῖον μόνη ἡ συμπάθεια καὶ εὖνους ἐπιμέλεια δύνανται νὰ καταστήσωσιν ἱκανὸν πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἀληθῶς μεγάλου προορισμοῦ του.

Ἡ νομοθεσία τῶν γερμανικῶν φύλων, ἥτις μετὰ τῆς ῥωμαϊκῆς συγχωνευθεῖσα ἀπετέλεσέ τι σχεδὸν τέλειον, ὥραϊον παρέχει ἐντρυφήμα εἰς τὸν διερχόμενον τὰ ἄπειρα καὶ ἐν πολλοῖς ἀσφαῖ αὐτῆς καίμενα. Πιθανῶς εἰς προσεχὲς μέλλον θέλω ἐκτενέστερον καὶ πληρέστερον ἐρευνῆσαι τὰ κατ' αὐτὴν ἐν εἰδικῇ ἐτέρᾳ μελέτῃ.

Ἦδη μεταδίδωμι, ἀλλ' ὅπως ἐπ' ἐλάχιστον διαμείνω, εἰς τὴν παράδοξον ἐκείνην ἐποχὴν, καθ' ἣν νόμου τόπον ἐπέχει ἡ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ τιμαρίου θέλησις, πάσας τὰς τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ σχέσεις κανονίζουσα. Ὑπὸ τὸ φεουδικὸν σύστημα, ἡ τῆς γυναικὸς κατάστασις δύναται νὰ θεωρηθῇ μᾶλλον βελτιωθεῖσα, διότι ἡ ἐπ' αὐτῆς ἐξουσία τοῦ ἀνδρὸς καταφαίνεται ἐτι ἀσθενεστέρα ἢ κατὰ τὴν παρωχημένην ἐποχὴν, τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος καὶ ἐν τῇ κληρονομικῇ διαδοχῇ ἴσων σχεδὸν πρὸς αὐτὸν μέτεχει δικαιομάτων.

Κατ' ἀρχὰς ὁ κύριος τοῦ τιμαρίου, ἀπόλυτον ἔχει ἐξουσίαν ν' ἀποκλείῃ ἢ ἀποδέχῃται ἐν τῇ κληρονομίᾳ τὴν θυγατέρα, νὰ θεωρῇ τὸ ἕδαφος διαιρετὸν μεταξὺ τῶν θηλέων τοῦ αὐτοῦ πατρὸς ἢ νὰ τὸ κηρύσῃ ἀδιαίρετον καὶ τὸ παραχωρῇ τῇ πρωτοτόκῃ ἢ οἱαδήποτε βούλεται. Μόνον τοῦ τιμαρίου τὴν διαδοχὴν κανονίζει ἕτερός τις λόγος, ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία. Ἀλλὰ καὶ τὸ τιμᾶριον τοῦ χρόνου προϊόντος καθίσταται διαιρετὸν καὶ μεταλαμβάνουσι τούτου ἐξ ἴσου τὰ θήλεα, ὡς κληρονόμοι.

Ἡ ἐπὶ τοῦ τιμαρίου κληρονομικὸν δικαίωμα ἔχουσα, δεόν νὰ λάβῃ τοῦ κυρίου τούτου τὴν συναινέσιν, ὅπως συνάψῃ γάμον, δύναται δ' ἀφ' ἑτέρου καὶ ν' ἀναγκασθῇ ὑπ' αὐτοῦ, ὅπως καταλίπῃ τὸν ἄγαμον βίον ἅμα συμπληροῦσα τὸ 12ον ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἐπίσης ἐπιβάλλεται τῇ

χήρος ἢ ὑποχρέωσις νὰ συνάπτῃ νέον γάμον, μόνον δὲ αἱ ἐξήκοντα Ἀπριλίων τὰ ῥόδα ὁσφρανθεῖσαι ἀπαλλάσσονται τοῦ μὴ ἡδέος πλέον αὐταῖς καθήκοντος τούτου.

Ἡ γυνὴ θεωρουμένη ἀνήλικος, ὑπόκειται εἰς τὴν κηδεμονίαν τοῦ ἰδίου συζύγου, οὐχ ἥττον ὅμως τηρεῖ τὴν ἰδίαν προσωπικότητα καὶ αὐτοβουλίαν. Κατὰ τὰ γερμανικὰ καὶ γαλλικὰ ἔθιμα, ὁ σύζυγος ἀναυθύνως διαχειρίζεται τὴν προικα, ἧς τὴν ἐπικαρπίαν ὁ νόμος τῷ παρέχει πρὸς ἀνακούφισιν ἐκ τῶν γαμικῶν βαρῶν, δὲν δύναται ὅμως ν' ἀπαλλοτριώσῃ τὰ προικῶα ἀκίνητα, ἄνευ συναινέσεως τῆς συζύγου, ὡς οὐδὲ αὕτη ἄνευ τῆς ἐκείνου συγκαταθέσεως. Ὁ ἀγγλικὸς νόμος φαίνεται αὐστηρότερον ῥυθμίζων τὰ περὶ τούτου. Ἐκλαμβάνει ὡς ἓν ἀπατελοῦντας πρόσωπον τοὺς δύο συζύγους, ἀλλὰ κυρίως τὸ πρόσωπον τοῦτο εἶνε ὁ ἀνὴρ. Δύναται οὗτος νὰ ἐκποιῇ ἄνευ συναινέσεως τῆς συζύγου τὰ προικῶα ἀκίνητα, δεόν δὲ νὰ παρᾶσχῃ τὴν συνκίνεσίν του, ἵνα ὅποιαδήποτε διάθεσις περιουσίας ἐκ μέρους τῆς συζύγου τοῦ ἔχῃ νόμιμον κύρος. Ὡς τοῦ ἀνωτέρω δὲ νομικοῦ πλάσματος συνέπεια πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ νὰ καταλίπῃ τι διὰ διαθήκης εἰς τὸν ἑαυτῆς σύζυγον ἢ γυνή, διότι ὑποτίθεται, ὅτι τὸ αὐτὸ πρόσωπον δὲν δύναται νὰ διαθέσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Τῆς ἀπαγορευτικῆς ταύτης δικτάξεως ἐξαιρεῖται μόνη ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας, δυναμένη ἐλευθέρως νὰ διαθέτῃ ὡς βούλεται.

Ἀλλὰ βαθμηδὸν τὸ ἀληθὲς φεουδικὸν πνεῦμα ἄρχεται ἐκλείπον ἀπὸ τῆς νομοθεσίας καὶ σύστημα ἀριστοκρατίας λεληθότως διαδέχεται αὐτό. Τὰ τιμάρια καθιστάμενα κληρονομικὰ δημιουργοῦσι τὴν ἀριστοκρατίαν ταύτην καὶ δίδουσιν ἀφορμὴν εἰς τὴν ὑπαρξίν τοῦ δικαϊώματος τῆς πρωτοκαίρας, τὴν προτίμησιν τῶν ἀρρένων καὶ τὸν παντελῆ ἀπὸ τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς ἀποκλεισμόν τῶν γυναικῶν.

Τοιαύτη ἐν ἀμυδρᾷ εἰκόني, ἡ τῆς γυναικὸς κατὰστάσις ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς μεγάλης τῶν Γάλλων ἐπαναστάσεως, ἥτις, ἐκ θεμελίων πάντα νόμον ἐπὶ καταχρήσεως τῆς ἰσχύος στηριζόμενον ἀνατρέψασα, ἐκήρυξε τὴν πλήρη τῶν δύο φύλων ἰσότητα ἐνώπιον τοῦ ἀστυκοῦ νόμου. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἀγὼν τῆς ἀληθείας κατὰ τοῦ ψεύδους οὕσα, διὰ τῆς νίκης αὐτῆς, μετέβαλε τῆς ὅλης Εὐρώπης τὸν κοινωνικὸν βίον, καὶ τὰ δόγματά της κατέλαβον ἐν ταῖς πλείσταις τῶν συγχρόνων νομοθεσιῶν θέσιν διατάξεων θεμελιωδῶν. Ἐκτοτε ἡ γυνὴ ἐλευθέρως δύναται νὰ συνκλλάσσῃται, ὁ νόμος ἐξ ἴσου προστατεύει τὰς ἀστυκὰς καὶ ἐμπορικὰς αὐτῆς πράξεις καὶ οὐδεμίαν ποιῆται διάκρισιν μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ ἀνδρός, ὅσο ἀρρᾷ τὰς ὑποχρεώσεις καὶ τὰ δικαϊώματὰ τὰ ἐκ τῆς οἰκογενείας ἀπορρέοντα. Ἀληθῶς μὲν ἀπέμειναν ἔτι ἔνιαι διατάξεις, ἀπαγορεύουσιν εἰς τὴν γυναικα τὴν ἀνδροχὴν ὠρισμένων τινων ὑποχρεώσεων, ἀλλ' αὕτη ἀφορῶσιν εἰς τὸ πραγματικὸν αὐτῆς συμφέρον μᾶλλον.

Ἄλλ' ἐὰν ἐν ταῖς νομοθεσίαις τῆς Δύσεως, τοιαύτας ἐπέφεραν ὁ προβαίνων πολιτισμὸς τροποποιήσεις ὑπὲρ τῆς γυναικὸς καὶ ἀνεγνώρισε ταύτην ἐν τῇ κοινωνίᾳ πρόσωπον ἴσον καὶ ὅμοιον τῷ ἀνδρί, ἐν Ἀνατολῇ ἡ γυνὴ διαμένει ἔτι ἐν ταπεινῇ καὶ οἰκτρᾷ καταστάσει. Ὁ μέγας Προφήτης δὲν ὤκνησε νὰ φωτίσῃ τοὺς πιστοὺς του περὶ τῆς εὐτελοῦς ἀξίας τῶν γυναικῶν, τὰς ὁποίας ἐν τούτοις αὐτὸς πολὺ ἠγάπησεν. Οἱ ἄνδρες ὑπερέχουσι τῶν γυναικῶν, διδάσκει τὸ Κοράνιον, οἷτοι ἐν τῷ κόσμῳ φέρουσι τὰ πρωτεῖα. Ὁ Θεὸς εἰς τὸ ἐν τῶν φύλων ἀπένειμεν ἰδιότητας, ὧν ἐστέρησε τὸ ἕτερον. Καὶ ἔχει μὲν ψυχὴν ἡ γυνή, ἀλλὰ τοιαύτης ποιότητος, ὥστε ἀπαγορευθήσεται αὐτῇ ἡ ἐν τῷ Παραδείσῳ εἴσοδος καὶ διὰ τοῦτο δὲν τῇ ἐπιτρέπεται οὐδὲ τοῦ Κορανίου ἡ ἀνάγνωσις, ὄντος τούτου εἰσιτηρίου ἐν τῷ καταφύτῳ ἐστιατορίῳ τῆς μελλούσης ζωῆς.

Ἡ πολυγαμία πᾶσαν ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ ἁρμονίαν παρκαλύουσα, καταστρέφει τὸν ἠθικὸν τοῦ γάμου σκοπὸν καὶ ματαιοῖ τὰ πολύτιμα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ὅλης κοινωνίας ἀποτελέσματα. Οἱ πιστοὶ παραγγέλλονται νὰ μὴ λαμβάνωσι πλείονας τῶν τεσσάρων νομίμων συζύγων, νὰ παρέχωσι δὲ ταύταις, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης διακρίσεως, ἐνδύματα, τροφήν, καὶ ἔρωτα. Φοβερά δέ, ὑπὸ καλαισθητικὴν ἔποψιν, κρέματα ἐπὶ τοῦ δεικνύοντος προτιμήσεις μεταξὺ τῶν συζύγων τοῦ ποιῆ, ὅτι ἐν τῇ σωτηρίᾳ τῆς δευτέρας παρουσίας στιγμῇ, θέλει παραστῇ ἐνώπιον τοῦ Προφήτου μὲ γλουτοὺς ἀνίστους. Ἄλλ' ὅπως πᾶς διδάσκαλος οὐδέποτε τηρεῖ ὅ,τι διδάσκει, καὶ ὁ Μωάμεθ ὑπὲρ τὰς δώδεκα ἔγημεν ὁμοῦ συζύγους καὶ ὅλως ἰδιαιτέραν πρὸς τινὰς τούτων ἀφοσίωσιν ἐπεδείξατο. Αἱ παραβάσεις αὗται ὅμως τῶν ἰδίων διδασμάτων δηλοῦσιν ἀκριβῶς ὅποσον ἐναντίοι τῇ φύσει ὑπῆρξαν οἱ νόμοι του. Λέγουσιν, ὅτι εἶνε ἀπαίρως δύσκολον νὰ συγκρατήσῃ τις ἀμετάβλητον τὴν πρὸς μίαν σύζυγον ἀγάπην του, πῶς λοιπὸν θέλει κατορθώσῃ ὁ ἀτυχὴς πιστὸς τῷ Κορανίῳ νὰ ἐπαρκέσῃ ἄνευ ἀναπαύλας ἀγαπῶν τέσσαρας ἢ δώδεκα συζύγους συγχρόνως;

Σκοπὸς τοῦ γάμου εἶνε ἡ αὐξήσις τοῦ πλήθους τῶν πιστῶν. Ὁ ἀνὴρ ὡς ἀπόλυτος τῆς γυναικὸς κύριος ἔχει παρὰ τοῦ ἱεροῦ νόμου τὸ ῥητὸν δικαίωμα νὰ ῥαβδίῃ τὴν παρακούουσαν σύζυγον καὶ τὴν ἐξορίζῃ εἰς ἰδιαιτέραν κλίνην.

Ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων τεκμηρίων, δύναται τις νὰ συλλάβῃ ἀκριβῆ ἰδέαν τῆς κτηνώδους καταστάσεως, εἰς ἣν διὰ παντὸς τόσα ἑκατομμύρια γυναικῶν κατεδίκασε τὸ Κοράνιον.

Ἐν τῷ δημοσίῳ δικαίῳ ἡ γυνὴ οὐδέποτε σχεδὸν καθεῖξε θέσιν. Ὁ νόμος ἀρνούμενος νὰ δεχθῇ ταύτην ἐν τῇ ἀρχῇ ἢ τῇ ἐμπιστευθῇ τὴν διαχείρισιν ὁποιασδήποτε δημοσίας ἐξουσίας, δὲν ἐρεῖδεται πιθανῶς ἐπὶ τῆς διανοητικῆς αὐτῆς ἀτελείας τόσον, ὅσον ἐπὶ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι ἡ ἀνα-

δοχή καθηκόντων τοιούτων ἐστὶν ἐναντία εἰς τε τὴν ἰδιοφυΐαν καὶ τὴν αἰδῶ καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῆς γυναικός.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐδόξαζεν, ὅτι, ὥς, ἵνα ἀποτελεσθῇ ἡ οἰκογένεια δεόντως συμπράξωσιν ἀμφοτέρω τὰ φύλα, οὕτω καὶ τὴν πολιτείαν μόνη ἢ συνύπαρξις αὐτῶν δύναται νὰ καταστήσῃ ἀρτίαν. Ὁ δὲ Πλάτων ὑπὸ πλείονος κατεχόμενος ἐνθουσιασμοῦ, δι' οὐδέν τῶν ἐπιτηδευμάτων θεωρεῖ ἀνίκαν τὴν γυναικα, ποθὼν ὅπως καὶ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας μὴ ἀπεκλείσσηται αὕτη μετὰ ὠρισμένον ἡλικίας ὅριον, καθ' ὃ ἡ παραγωγὸς αὐτῆς δύναμις ἀπόλλυται. Οἱ μεγάλοι οὗτοι νόες ὅμως, οὐχὶ μόνον τῆς ἰδίας προέτρεχον ἐπαρχίης, ἀλλὰ πολλῶν μετ' αὐτοῦς αἰώνων, ὧν ὁ ἀριθμὸς δὲν δύναται εἶτι ἐκ τῶν προτέρων νὰ ὁρισθῇ. Διότι εὐτυχῶς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, οὐδὲ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἀτελοῦς τῆς πολιτείας ἐκλήθη ποτε ἡ γυνή, οὐδὲ παρέστη λαοῦ τινος γενεὰ πρὸ τοῦ παραδόξου θεάματος τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀρεως στρατολογίας τῶν ἀπομάχων τῆς Ἀφροδίτης.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ σοφῇ Ἑλλάδι οὐδεμία συμμετοχὴ τῆς γυναικὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ ἄπαντᾷ. Ἐπιδρῶν πιθανῶς αἱ ἐταῖραι ἐπὶ τῶν Ἀθηναίων πολιτευτῶν, ἀλλ' ἐπιδρῶν μόνον, ἴσως ἴσως δὲ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὅλως ἄσχετον πρὸς τὰ ἐπιληθόντα δεινά.

Ἡ Ρώμη ἀπηξίου νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνάμιξιν γυναικὸς εἰς τὰ δημόσια αὐτῆς πράγματα, καὶ ὅτε ὁ ἐπὶ κραιπάλῃ γνωστὸς ἐκείνος αὐτοκράτωρ Ἡλιογάβαλος ἐτόλμησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν Σύγκλητον τὴν μητέρα αὐτοῦ, τὸ τοιοῦτον τοσοῦτω ἐπαίσχυντος τῶν πολιτικῶν θεσμῶν βεβήλωσις ἐθεωρήθη, ὥστε δὲν ἐξευρέθη ἡπιωτέρα τοῦ θανάτου ποινὴ διὰ τὴν βέβηλον. Ἐπὶ τοῦ θρόνου δὲ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ κράτους δὲν ἀνῆλθε γυνή, εἰμὴ ἅμα τῇ μεταφορᾷ τοῦ ἐν Ἀνατολῇ, τόπῳ ἔνθα ἡ βασιλικὴ ἐξουσία ἦτο γνωστὴ ὡς ἀξίωμα κληρονομικόν.

Παρά Γερμανοῖς, τοῦ βασιλέως στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ θεωρουμένου, φυσικῶς ἡ γυνή ἀπεκλείετο τῆς ἀρχῆς, μέχρις οὔ, ἐπικρατήσαντος τοῦ φεουδικοῦ συστήματος, ἐγένοντο δεκταὶ αἱ γυναῖκες ἐν τῇ κληρονομίᾳ τοῦ τιμαρίου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἠνοῦτο ἡ τε ἀρχὴ καὶ ἰδιοκτησίαι. Οὕτως ὁ πρὸς τὸ κληρονομικὸν δίκαιον καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν σεβασμὸς ἐπέτρεψεν εἰς τὴν γυναικᾷ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ἄχρι τότε ἡ Δύσις τῇ εἶχεν ἀρνηθῇ.

Ἐν Γαλλίᾳ εἰς τὰς γυναῖκας ἀπηγορεύθη πάντοτε ἡ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀνάδοξ, τὴν αὐστηρότητα δὲ ταύτην ἀποδίδουσι τινες εἰς τὴν κρατοῦσαν δόξαν, ὅτι ἀδύνατον τῇ γυναικὶ νὰ παραφυλάττηται μυστικὸν καὶ ὅτι συνεπῶς, αὐτῆς ἀρχούσης, τὰ μυστήρια τοῦ κράτους θὰ κατεπροδίδαντο. Ἀλλ' εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν πλείονα τοῦ ἐνὸς παραδείγματα δύναται τις ν' ἀνεύρῃ γυναικῶν καταλαβουσῶν τὴν ἀρχήν. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἔνθα ὁ βασιλεὺς βασιλεύει, ἀλλὰ δὲν κυβερνᾷ, ἐλαχίστη ἐδόθη προσοχὴ ἂν ἡ μηχανὴ αὕτη, ἡ μόνη λειτουργίαν ἔχουσα τὸ οὐδόλως λειτουργεῖν, θὰ ἦτο

θήλεως ἢ ἄρρενος γένους. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ βασίλεια τοῦ Βορρᾶ, τὴν Ῥωσσίαν, τὴν Πολωνίαν, τὴν Οὐγγαρίαν ἐκυβερνήθησαν ὑπὸ βασιλισσῶν, ὧν ἡ ἐποχὴ μὴ ἐστερημένη δόξης καὶ μεγαλείου, δίδει ἀφορμὴν νὰ πιστεύσῃ τις, ὅτι, κατ' ἐξαίρεσιν, σπανίως παρυσιαζομένην, δύναται γυνὴ ν' ἀναδειχθῇ συνετὴ ἐν τῇ Ἀρχῇ.

Πρὸ μικροῦ ἤδη χρόνου τὸ περὶ συμπράξεως τῶν δύο φύλων ἐν τῇ πολιτείᾳ ζήτημα ἀνεκινήθη μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος ἐξεταζόμενον, καὶ διὰ θερμῶν ὑπὸ τοῦ ἐνδιαφερομένου φύλου ἐνεργειῶν ὑποστηριζόμενον, ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ ἰδίως. Σοφοὶ πολιτειολόγοι ἐν ἀκραδάντῳ παποιοθήσει ὑποστηρίζουσιν, ὅτι ὁ ἀπὸ τῆς πολιτείας ἀποκλεισμός τῶν γυναικῶν τὰ μάλᾳ εἰς τε τὴν πολιτείαν καὶ τὴν κοινωνίαν ἐπιζήμιος καθίσταται. Πρὸς ἐνάσκησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, εἶνε τόσον ἀσήμεντος ἡ διαφορὰ τοῦ φύλου, λέγει ὁ Μίλλ, ὥσον ἡ διαφορὰ τοῦ ἀναστήματος καὶ τοῦ χρώματος τῶν τριχῶν τοῦ ἀνθρώπου. Διατί τάχα ἀποκλείετε τὴν γυναῖκα τοῦ δικαιώματος τῆς ψήφου, ἀφοῦ δὲν τὴν ἀπαλλάσσετε τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ φορολογεῖσθαι; Πάντα τὰ ἀνθρώπινα ὄντα ἐξ ἴσου δέονται κυβερνήσεως διὰ τὸ εἶναι αὐτῶν καὶ ἔχουσιν ἀνάγκην τοῦ δικαιώματος νὰ συντελῶσιν εἰς τὸν κατάρτισμόν τῆς κυβερνήσεως ταύτης.

Δὲν τολμᾷ τις βεβαίως ν' ἀντεπεξέλθῃ μετὰ θάρρους κατὰ τοσοῦτον μεγάλου συνηγόρου, καὶ ἤθελον παντελῶς σιωπῆσαι, ἂν δὲν ἦτο ἀλήθεια, ὅτι πολλάκις αἱ θεωρίαι, ὅσῳ σημερινῶν ἂν ᾖ ὁ κῆρυξ αὐτῶν, ἐκλείπουσι πρὸ τοῦ κατόπτρου τῆς πραγματικότητος.

Ὅντως ἐκ πρώτης ἀπόψεως ἡ τοῦ Μίλλ γνώμη φαίνεται ὀρθή, λίαν δὲ ἄδικος ὁ ὑπὸ τοῦ δημοσίου δικαίου ἀφορισμός τῆς γυναικός. Ἀλλ' ὅταν τις ἐγγύτερον ἐξετάσῃ τὸ ζήτημα καὶ μετ' ἀσθενεστέρου ὑπὲρ τῆς ὠραίας ἀδικουμένης ἐνθουσιασμοῦ, θέλει ἀντιπροτείνει ἕτερά τινα ἐρωτήματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ μόνη λογικὴ ἀπάντησις, ἀμέσως θὰ καταδείξῃ πόσον σφαλερὰ καὶ ξένη πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸ συμφέρον τῆς γυναικός εἶνε, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁποίων καταστροφῶν πρόξενος γενήσεται τῇ κοινωνίᾳ, ἡ κατὰ τοῦ καθεστώτος ἐπανάστασις, τῆς ὁποίας ὁ Μίλλ συνηγορεῖ.

Ἐὰν καλέσητε τὴν γυναῖκα νὰ συνανκμιχθῇ τῷ πλήθει τῶν ἐκλεξιμῶν, ἂν ἀραϊρέσητε πᾶν πρόσκομμα ἀπὸ τοῦ σταδίου τῆς πολιτικῆς φιλοδοξίας της, ἂν τῇ παρχωρήσητε τὸ δικαίωμα νὰ φθάσῃ ἐπὶ τοῦ ἐδωλίου τοῦ κυβερνήτου ὑμῶν, τίνα θέλετε καταλείπει εἰς τὸν οἶκον, τίνα θέλετε ἐμπιστευθῇ τὴν ἠθικὴν τῆς οἰκογενείας μόρφωσιν καὶ πῶς θέλετε ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐν αὐτῇ ἁρμονίαν; Ἀναμνησθήτητον εἶνε, ὅτι ἡ οἰκογένεια ἀποτελεῖ τὴν βῆσιν τῆς κοινωνίας καὶ ὅτι ἐκείνης ἡ ἠθικὴ ἀποσύνθεσις ἐπιφέρει τὰ χεῖστα ταύτης τὴν κατὰπτωσιν. Ποῖον λοιπὸν τὸ μέγα εὐεργέτημα, τὸ ὁποῖον ἡ ἐν τῇ πολιτικῇ ἐνεργείᾳ συμμετοχὴ τῆς μητρὸς καὶ συζύγου θέλει παράσχῃ εἰς τὴν κοινωνίαν, ὅταν ἀποτελέσῃ ταύτης ἄμε-

σον ἔσεται ἡ ἐγκατάλειψις τῆς οἰκογενείας καὶ ἡ ἀπώλεια τοῦ τρυφεροῦ καὶ πολυτίμου ὑπὲρ αὐτῆς αἰσθήματος, ὅπερ μόνῃ τῇ γυναικὶ τυγχάνει ἔμφυτον;

Ἡ ἐμπορευομένη ἢ ἕτερόν τι ἐπιτήδευμα μεταρχομένη γυνὴ καὶ συνεπῶς εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τῆς φορολογίας ὑποκειμένη, δὲν δύναται βεβαίως νὰ ἔχῃ ἕτερα συμφέροντα ἐκείνων, τὰ ὅποια οἱ τοῦ ἀντιθέτου φύλου συνάδελφοί της ἔχουσιν. Ὅταν λοιπὸν ὁ νόμος ἴσῃ τὰ δύο φύλα ἐνώπιόν του θεωρῇ, τὸ δὲ συμφέρον αὐτῶν εἶναι κοινόν, δὲν ἀρκεῖ ἡ τῶν ἀνδρῶν ψῆφος ὅπως προστατεύσῃ αὐτό;

Ἡ φύσις ἐπλασε τὴν γυναικᾶ μητέρα, τὰ δὲ καθήκοντα τῆς μητρὸς εἰς ἡμέσον πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ πολίτου ἔρχονται σύγκρουσιν. Φαντάσθητε, παρκακλῶ, τί ἐνδιαφέρον δύναται νὰ ἔχῃ τὸ θέαμα ἐκλογέως εἰς τὴν μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαν κατάστασιν εὐρισκομένης, ἢ λάβετε τὸν κόπον νὰ προβῇτε ἔτι περαιτέρω, μέχρι τοῦ κοινοβουλίου, καθ' ἣν στιγμὴν καὶ μύλη ῥήτωρ κρατεῖ τὴν προσοχὴν τῶν γονέων πλείον, οὐχὶ πατέρων μόνον, τοῦ ἔθνους. Ὅποια ἀληθῶς ἐξυπηρέτησις τῶν συμφερόντων τῆς γυναικὸς, ἂν ἐν τῇ θερμότητι τῆς ῥήτορος ἀποστροφῇ ἀκούσῃτε τὴν σπαρακτικὴν κραυγὴν τῆς πρώτης ὠδίνος. Δὲν παρκαλείπω οὐδὲ τὴν κομικὴν αὐτὴν τοῦ θέματος περάσασιν, διότι νομίζω, ὅτι οὕτως ἐναργέστερον καὶ μᾶλλον καταληπτῶς καθορᾶται πόσον ματαίᾳ καὶ ἄσκοπος τυγχάνει ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐμμονὴ καὶ σεβασμὸς συζήτησις. Ἀλλὰ κέκτηται τοῦλάχιστον ἡ γυνὴ τὰς ἀπαραιτήτους ἐκείνας ιδιότητας, αἵτινες τὰ κύρια τοῦ κυβερνήτου προσόντα ἀποτελοῦσι; Δύναται ἡ γυνὴ, πάσῃ τῇ καρδίᾳ αἰσθῆσιν καταστέλλουσα, ν' ἀκολουθήσῃ τῇ διανοίᾳ τὰς ὑπαγορεύσεις; Δύναται ἡ γυνὴ καὶ μίαν μόνην ἐν τῷ βίῳ στιγμὴν νὰ ἐπιτύχῃ ἀμερολήπτου ἐνεργείας, καὶ ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος τὸ ἴδιον παρορῶσα, νὰ ἐργασθῇ; Πόσον πλανῶνται ὅσοι πιστεύουσιν εἰς τοσοῦτον ἀνυποστάτους ὑποθέσεις. Ἐν τῇ γυναικὶ ἡ καρδίᾳ δεσπόζει τῇ διανοίᾳ καὶ ἡ φαντασία τῇ κρίσει. Πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὀφθαλμῶν τοῦ τυχόντος βλακός, ἡ ἐξουσία πίπτει τῶν χειρῶν της καὶ τὸ συμφέρον τῶν ὠραίων αὐτῶν ὀφθαλμῶν γίνεται συμφέρον τοῦ κράτους.

Πλείστα ὅσα παραδείγματα ἡδυνάμην ν' ἀναφέρω ὑμῖν ἐκ τῆς ἱστορίας τὴν ἀλήθειαν ταύτην τρανῶς μαρτυροῦντα. Ἡ γυνὴ αἰσθάνεται καὶ ὅστις αἰσθάνεται δὲν κυβερνᾷ.

Ἀφίετε αὐτὴν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ φύσις τῇ παρέσχε τὴν βασιλείαν· πάσα ἐκτὸς αὐτῆς ἐξουσία δὲν τῇ ἀρμόζει. Ἡ ἀσθένεια τοῦ ὀργάνισμοῦ της, τὸ πνεῦμά της, ἡ ἐκπαίδευσίς της, ἡ χάρις της αὐτῇ, τῇ ἀπαγορεύουσι νὰ ῥίπτηται εἰς τὰς ἐπικινδύνους τῆς πολιτικῆς θυέλλας.

Ἴσως ποτὲ οἱ ὅροι τῆς κοινωνικῆς ὑπάρξεως τοσοῦτον οὐσιωδῶς μεταβληθῶσιν, ὥστε ἡ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐξίσωσις τῶν δύο φύλων ἔσεται ἐφί-

κτῆ, σήμερον ὁμῶς, ὑφ' οἷας συνθήκας ἡ κοινωνία ὑπάρχει, δύναται τίς μετὰ βεβαιότητος νὰ προείπῃ τὴν πτώσιν καὶ συντριβὴν τοῦ λαοῦ ἐκείνου, ὅστις εἰς τοιοῦτον βαθμὸν μωρίας ἤθελε φθάσει, ὥστε νὰ πηδᾷ εἰς τὴν γυναῖκα τὸ δικαίωμα νὰ συμμετέχῃ τῶν πραγμάτων τῆς πολιτείας καὶ δύναται νὰ ὑψωθῇ εἰς κυβερνήτην καὶ ὁδηγὸν αὐτοῦ.

Δ. Ε. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΔΕΣΤΕΡΩΝ ΕΝ ΛΕΥΚΑΔΙ ΜΟΝΩΝ¹

Μονὴ τῶν Ἀσωμάτων

Ὁφειλέται παραμείναντες τοῖς ἀναγνώσταις τοῦ περιοδικοῦ τοῦ ὁμωνύμου πολυωφελοῦς συλλόγου, ὅτε μηνὶ Ἀπριλίῳ 1884 προηγόμενον εἰς φῶς βραχεῖαν περιγραφὴν τῶν ἐν Λευκάδι κυριωδεστέρων μονῶν, ἤδη συμπληροῦμεν αὐτήν. Λείπεται λοιπὸν πρὸς ἀποτελείωσιν ἡ περὶ τῆς μονῆς τῶν Ἀσωμάτων ἐκθεσις. Αὕτη κειμένη ἐπὶ ῥομαντικῆς τοποθεσίας καὶ περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥρην ἀπέχουσα τοῦ χωρίου Βαυκηρῆς (ἐνῆκοντος τῷ δήμῳ Καρυᾶς ἀποτελούσης οὐχὶ κώμην, ἀλλὰ μᾶλλον εἰπεῖν κωμόπολιν), στερεῖται μοναστικῆς οἰκογενείας, διότι ἀπὸ τινων ἐτῶν οἱ μονασταὶ μετοικῆσαντες, εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐγκατεστάθησαν μονίμως αὐτόθι. Ὁ γὰρ τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἀρχαγγέλων εἶναι ἠκοδομημένος κατὰ βυζαντινὸν ῥυθμόν. Ὅθεν οἰκονόμος μόνος μετ' εὐαριθμοτάτων μοναχῶν ἐπιμελεῖται τῶν τῆς μονῆς αὐτῆς, ἧς ἡ ἰδρυσις ἀνάγεται, ὡς καὶ ἡ τῶν λοιπῶν εἰς βυζαντινοὺς χρόνους. Τὸ δὲ σύστημα τῆς διαχειρίσεως τῶν ἐν Λευκάδι μονῶν καὶ κατὰ τὴν λῆξιν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἦτο οἶον καὶ νῦν, ταυτέστιν Ἡγουμενοσυμβούλια διεχειρίζοντο τὴν περιουσίαν τῶν μονῶν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Κυβερνήσεως τῆς ἐνετικῆς, διότι ἡ ἀγγλικὴ προστασία χρονολογεῖται ἐκ τοῦ 1810, δῆλον ὅτι μετὰ τὴν γαλλικὴν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπειδὴ οἱ καλόγηροι ὑπόπτεισαν δήμους τῶν μονῶν, προέβησαν εἰς πολλὰ εἰκονικὰ χρέη τῶν μονῶν αὐτῶν πρὸς διαφόρους ὀφειλέτας κατὰ τε τὸν ἄγρον καὶ τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου ὅπως διὰ τῶν χρεῶν αὐτῶν λάβωσι κατοχὴν ἐπὶ τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων.

¹ Ἰδ. Τεύχος Παρνασσοῦ τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου 1884 ἀπὸ σελίδος 310 — 315 «βραχεῖα περιγραφὴ τῶν κυριωδεστέρων ἐν Λευκάδι μονῶν.»